

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

MAJA ŠIMEC

**UVAJANJE DEVETLETNE OSNOVNE ŠOLE –
ŠTUDIJA PRIMERA**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2004

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

MAJA ŠIMEC

**Mentor: izr. prof. dr. Miroslav Stanojević
Somentorica: asis.mag. Martina Trbanc**

**UVAJANJE DEVETLETNE OSNOVNE ŠOLE -
ŠTUDIJA PRIMERA**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2004

ZAHVALA

Za pomoč in usmerjanje pri nastajanju diplomskega dela se zahvaljujem svojemu mentorju, izr. prof. dr. Miroslavu Stanojeviću in somentorici, asist. mag. Martini Trbanc.

Posebej se zahvaljujem tudi ravnateljici osnovne šole Matije Čopa Kranj, Mariji Mustar, ki me je usmerjala pri pisanju diplomskega dela, nudila strokovno pomoč in mi omogočila vpogled v šolsko dokumentacijo.

KAZALO

1	UVOD	1
2	PREGLED RAZVOJA ŠOLSKEGA SISTEMA NA SLOVENSKEM	3
3	KAKO JE POTEKALO OSNOVNOŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE PRED PRENOVO (v šolskem letu 1999/2000)	10
	3.1. OSEMLETNA OSNOVNA ŠOLA NA SLOVENSKEM.....	10
4	PRENOVA ŠOLSKEGA SISTEMA	12
	4.1 KAJ JE PRENOVA?.....	12
	4.2 ZAKAJ PRENOVA.....	13
	4.3 ZASNOVE DEVETLETNE OSNOVNE ŠOLE.....	14
	4.4 NAČELA UVAJANJA SPREMEMB V ŠOLSKI SISTEM.....	15
	4.4.1 Načelo postopnosti in zagotavljanja ustreznih pogojev.....	15
	4.4.2 Načelo spreminjanja delov v odvisnosti od celote.....	15
	4.4.3 Načelo mednarodne primerljivosti.....	16
	4.5 NAČELA STRUKTURIRANJA ŠOLSKEGA SISTEMA.....	16
	4.5.1 Načelo enakih možnosti ob upoštevanju individualnih razlik med otroki ter načelo pravice do izbire in do drugačnosti.....	16
	4.5.2 Načelo omogočanja uspešnega zaključka osnovne šole in nadaljevanje edukacije.....	16
	4.5.3 Načelo ohranjanja ravnotežja med različnimi vidiki otrokovega telesnega in duševnega razvoja.....	16
	4.5.4 Načelo sodelovanja učenk oz. učencev, učiteljic oz. učiteljev in staršev.....	17
	4.5.4 Načelo integracije učencev in učenk z motnjami v razvoju.....	17
	4.5.6 Načelo ohranjanja splošno izobraževalne naravnosti osnovne šole.....	17
	4.5.7 Načelo avtonomnosti šole in strokovnosti učitelja oz. učiteljice.....	17
	4.6 DEVETLETNA OSNOVNA ŠOLA.....	17
	4.7 NOVOSTI IN SPREMEMBE V DEVETLETNI OSNOVNI ŠOLI.....	18
	4.7.1 Vstop v šolo s šestim letom.....	19
	4.7.2 Triletna obdobja (triada oz. triletje).....	23
	4.7.3 Ocenjevanje znanja.....	25
	4.7.3.1 Notranje in zunanje preverjanje ter ocenjevanje znanja.....	26
	4.7.4 Izbirni predmeti.....	27
	4.7.5 Diferenciacija.....	28
	4.7.6 Izobraževanje in usposabljanje učiteljev.....	29
5	PRIMER UVAJANJA NOVEGA DEVETLETNEGA OSNOVNOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V OSNOVNI ŠOLI MATIJE ČOPA KRANJ	31
	5.1 ZAKAJ SE JE ŠOLA ODLOČILA ZA UVAJANJE DEVETLETNE OSNOVNE ŠOLE V PRVEM KROGU?.....	32
	5.2 KAKŠNE SO BILE PRIPRAVE NA UVAJANJE.....	35
	5.3 IZVAJANJE NOVEGA PROGRAMA DEVETLETNE OSNOVNE ŠOLE IN KADROVSKE REŠITVE.....	37
	5.3.1 Zaposlitev vzgojiteljice v prvem razredu.....	37
	5.3.2 Jutranje varstvo za učence prvega razreda devetletke.....	38
	5.3.3 Izvajanje fleksibilne in delne zunanje diferenciacije od 4. do 9. razreda.....	38
	5.3.4 Uvajanje izbirnih predmetov.....	41

5.3.5	Uvajanje interesne dejavnosti s področja umetnosti, tehnike in tehnologije za učence tretjega obdobja v obsegu tri ure tedensko....	44
5.3.6	Uvajanje delovnega mesta laboranta v obsegu 25 odstotkov pri pouku naravoslovja v 6. in 7. razredu ter kemiji, fiziki in biologiji v 8. in 9. razredu.....	44
5.3.7	Delo razrednikov.....	45
5.4	KADROVSKE REŠITVE PRI UVAJANJEU DEVETLETNE OSNOVNE ŠOLE.....	46
5.4.1	Kje je šola še pridobivala delovna mesta.....	47
5.4.2	Kaj je šola ob povečanju delovnih mest še pridobila.....	50
6	SKLEP	52
7	LITERATURA	55

1 UVOD

Zamisel o moji diplomski nalogi se mi je porodila že med študijem sociologije (smer kadrovskega menedžmenta) na Fakulteti za družbene vede. V tem času se je v medijih veliko polemiziralo o uvajanju nove devetletne osnove šole. Kot vsaka novost in sprememba je tudi devetletka sprožila številna pozitivna in negativna razmišljanja, dvome in razprave, kar sem sama spremljala v letih mojega študija. Nasprotujoča si mnenja stroke so me vzpodbudila, da sem se z uvajanjem devetletke tudi podrobneje seznanila.

Za temo iz vzgoje in izobraževanja sem se odločila, ker menim, da je to področje pomembna gonilna sila gospodarskega in družbenega razvoja. Po vstopu Slovenije v Evropsko unijo, je še posebej pomembno, da poskrbimo za kakovostno izobraževanje že v najzgodnejšem otroškem obdobju. Po predvidevanjih naj bi Evropska unija postala najbolj konkurenčna in dinamična družba znanja na svetu. Mednarodno primerljivo znanje bo omogočalo Sloveniji primerljivost tudi z ostali državami. Ustrezen sistem vzgoje in izobraževanja nam bo omogočil, da se bomo sposobni prilagajati hitremu razvoju znanja in tehnologije.

Tema diplomske naloge je torej uvajanje devetletne osnovne šole, ki so jo v Sloveniji prvič začeli postopno uvajati v šolskem letu 1999/2000. Devetletna osnovna šola je prinesla celovito vsebinsko, organizacijsko in seveda kadrovske prenovi, zato so bile potrebne obsežne in temeljite strokovne priprave. Tema je torej za preučevanja zanimiva iz različnih pogledov.

V diplomski nalogi bom najprej predstavila kratek pregled šolskega sistema v Sloveniji, kjer se bom osredotočila predvsem na osnovne šole. Samo uvajanje devetletne osnovne šole bom predstavila v dveh delih. V prvem delu bo poudarek predvsem na strokovnih podlagah in vsebinski prenovi devetletne osnovne šole. V drugem delu pa bom na primeru osnovne šole Matije Čopa Kranj predstavila, kako posamezne vsebinske spremembe v devetletki vplivajo na zaposlovanje, delovna mesta, povečanje oziroma zmanjševanje pedagoških

ur. Osredotočila se bom torej na kadrovsko področje, ki sem ga izbrala predvsem zato, ker se pri uvajanju devetletne osnovne šole izpostavlja problem zaposlovanja učiteljev oziroma trditev, da se zmanjšuje število pedagoških ur. To je pri veliki večini učiteljev povzročilo odklonilen odnos do uvajanja novega programa in večkrat onemogočalo tudi njihovo usposabljanje. Področje sem želela bolj raziskati tudi zaradi moje študijske smeri.

V diplomski nalogi bom preverjala naslednje hipoteze:

- **Nova devetletna osnovna šola prinaša številne vsebinske novosti in spremembe.**
- **Prehod na devetletni osnovnošolski program je na osnovni šoli Matije Čopa Kranj, kljub upadanju števila otrok, omogočil ohranitev delovnih mest.**
- **Dodatno izobraževanje za uvajanje novega devetletnega programa je strokovnim delavcem šole omogočilo osebno rast, mentorstvo drugim šolam ter napredovanje v plačilnih razredih in pridobivanju strokovnih nazivov.**

Prvo hipotezo bom preverjala s pomočjo strokovne literature o uvajanju devetletke. Drugi dve hipotezi pa se nanašata na študijo primera osnovne šole Matije Čopa Kranj, kjer sem iz pogovorov in posvetovanj z ravnateljico Marijo Mustar, univ. dipl. soc., in drugimi strokovnimi delavci ter vpogleda v obširno šolsko dokumentacijo, dobila odgovore na številna vprašanja s pomočjo katerih bom preverjala hipotezi.

Cilj diplomske naloge je ugotoviti in na primeru raziskati ali nov sistem uvajanja devetletnega osnovnega šolanja s številnimi spremembami zmanjšuje oziroma povečuje obseg dela.

2 PREGLED RAZVOJA ŠOLSKEGA SISTEMA NA SLOVENSLEM

Za razumevanje razvoja šolskega sistema v Sloveniji si kot izhodišče pogledjmo razdelitev šolskega sistema na šest obdobj, ki jih je v razpravi v brošuri Šolski sistemi na Slovenskem, izdani leta 1964, razdelil France Ostanek.

Prvo obdobje je trajalo od leta 1774 do leta 1805. Takrat smo Slovenci dobili prve državne in srednje šole.

Drugo obdobje se je začelo, ko je v Avstriji izšel nov šolski zakon (leta 1806) in končalo leta 1848. Tega leta je bilo v Avstriji ustanovljeno posebno ministrstvo za šolstvo, prav tako pa je pričela delovati posebna komisija za reformo šolstva.

V tretjem obdobju se je v osnovni šoli uveljavila slovenščina kot materni jezik za pouk posameznih predmetov, v srednji šoli pa kot poseben učni predmet. To obdobje traja od leta 1849 do leta 1869.

Četrto obdobje zajema leto 1870 do leta 1918. V tem času so šole postale državne in deželne ustanove, obvezno izobraževanje naj bi se podaljšalo od šestih na osem let, na našem ozemlju so nastale meščanske šole ter realne gimnazije.

Peto obdobje se je začelo z letom 1919 (nastanek kraljevine Jugoslavije) in končalo z letom 1945 (konec druge svetovne vojne)

Šesto obdobje se je začelo leta 1945 (začetek nove Jugoslavije) in trajalo do leta 1963.

France Ostanek je pri tej razdelitvi upošteval različne kriterije. Do leta 1918 predvsem tiste, ki mu jih je nudil razvoj sistema, po letu 1918 pa zgodovinsko-politične. Takšna razdelitev šolskega sistema velja za prvi poskus periodizacije razvoja izobraževalnega oziroma šolskega sistema na slovenskem. (Tanja Šeme, 1991)

Za bolj poglobljeno analizo šolskega sistema na Slovenskem bom v nadaljevanju podala pregled šolstva v srednjem veku in nadaljevala do leta

1996, ko je bila sprejeta nova šolska zakonodaja. Osredotočila se bom predvsem na osnovne šole v Sloveniji.

Stolne šole so prve pri nas omenjene srednjeveške šole, ki so v zadnjih stoletjih srednjega veka postale vse manj pomembne. Za vzgojo lastnega redovniškega naraščaja so bile namenjene predvsem **šole v samostanih**. **Župnijske šole** so imele pomembno vlogo za izobraževanje mladih, saj so jih učile peti psalme ter jih seznanjale z verskimi nauki. Najverjetneje so se razvile z ustanavljanjem velikih župnij od 11. in 12. stoletja dalje.

Pomembno stopnjo v razvoju našega šolstva predstavljajo **mestne šole**, ki so se največkrat razvile iz župnijske šole v mestu in so mladino šolale predvsem zaradi praktičnih, življenjskih nalog. Po približno tisočletnem presledku so mestne šole prve javne posvetne šole pri nas. Namesto latinščine se je v njih postopoma uveljavljala materinščina učencev.

Družbeni pogoji za razvoj in obstanek šolstva so bili konec 15. in v začetku 16. stoletja neugodni. Eden izmed vzrokov je bil tudi, da je cerkev kot organizatorica šolstva izgubljala moč.

Stolne, samostanske, župnijske in mestne šole niso bistveno prispevale k družbenemu napredku, saj je bil tak srednjeveški šolski sistem namenjen le manjšini. Šolstvo je lahko napredovalo šele z **osnovno šolo**, kakršne na Slovenskem **do reformacije** ne poznamo. Vlado Schmidt je opredelil tri značilnosti osnovne oziroma »ljudske« šole:

1. Osnovna šola mora biti **elementarna**. Za sprejem v šolo se zahteva le določena starost in ne prejšnja izobrazba.
2. Namenjena je **vsakemu** ne glede na spol, razredno pripadnost, premoženjsko stanje, prihodnji poklic, kraj bivanja.
3. Učni jezik mora biti **materinščina** učencev. (glej Schmidt, 1963: 43)

V srednjem veku šol s takšnimi značilnostmi ni bilo, šole so bile le **elementarne**. Na Slovenskem je bilo v srednjem veku okrog petdeset elementarnih šol.

Obdobje protestantizma je prelomnica v razvoju šolstva. Protestanti so začeli utemeljevati osnovno šolo, kar je bil velik napredek v moralnem razvoju človeštva. Njihova zahteva je bila, da naj vsakdo sam spozna in doume božjo besedo, kar je **Primož Trubar** s svojim delom tudi uresničeval. Hotel je, da bi vsak duhovnik slovenske protestantske cerkve kmečkim in mestnim otrokom oskrbel osnovnošolski pouk slovenskega katekizma, slovenskega branja in slovenskega pisanja. »Osnovne šole so pri nas najpogosteje nastajale kot kakovostno svojevrsten tip z diferenciacijo že obstoječih elementarnih šol.« (Ciperle in Vovko, 1988: 16)

Ustanavljanje in delovanje protestantskih šol je od osemdesetih let 16. stoletja spremljala **protireformacija**, ki je te šole zaprla skupaj s protestantskimi cerkvami. Prav tako je izgnala njihove učitelje in protestantske duhovnike. Šolstvo in vzgojo je prevzela katoliška cerkev in jezuiti. V tem času osnovna šola ni imela nadomestila, obstajalo je samo elementarno stanovsko šolstvo.

Leta **1774 je Marija Terezija z uvedbo splošne šolske obveznosti** določila, da morajo šolo obiskovati vsi otroci, ki so dopolnili šesto leto starosti in da mora za šolstvo skrbeti država.

Splošna šolska naredba je uvedla splošno in obvezno osnovno šolo, ne pa tudi enotno. Med prednostmi tega šolskega zakona poudarjajo izboljšano raven izobraževanja bodočih učiteljev in državni sistem šolskega nadzorstva. Kot pomanjkljivosti pa predvsem to, da ni zadovoljivo rešil vprašanja vzdrževanja šol in učiteljev ter, da je po vsej habsburški monarhiji predpisal nemščino kot učni jezik.

Obdobje ilirskih provinc oziroma obdobje francoske okupacije dela našega ozemlja je za Slovence pomembno predvsem zaradi **uveljavljanja slovenščine**, ki je bila do takrat zapostavljena in organizacije visoke šole

francoskega tipa v Ljubljani. Uvedena je bila **enotna oblika osnovne šole**, po kateri so lahko učenci nadaljevali šolanje v srednjih šolah. Slovenščina je postala učni jezik na osnovnih šolah in gimnazijah. Za njeno uveljavitev ima velike zasluge Valentin Vodnik, saj je napisal skoraj vse potrebne slovenske učbenike za osnovne in srednje šole. Njegova je tudi prva osnovnošolska slovenska slovnica Pismenost ali gramatika. Kljub vsem napredkom pa so imele šole v tem času denarne težave, zaradi katerih se je zmanjšalo število podeželskih osnovnih šol, svoj poklic pa so zapuščali tudi učitelji. Pomembna pridobitev v tem času je ustanovitev centralnih šol (v šol. letu 1810/11). Na visokošolske študijske smeri so se lahko vpisovali tisti, ki so se hoteli izšolati za zdravnike, kirurge, inženirje, arhitekte, pravnike in teologe.

Politična šolska ustava (1805) je drugi osnovnošolski zakon. Z njim so avstrijske oblasti na svojem ozemlju hotele preprečiti širjenje vplivov francoske meščanske revolucije. Zakon je poudarjal vzgojni pomen verouka in zamenjavo posvetnega šolskega nadzorstva s cerkvenim in je z nekaterimi dopolnitvami ostal v veljavi do leta 1869.

Konec devetnajstega stoletja se je elementarni pouk iz pisanja, branja in računanja razširil tudi v najodročnejše kraje. Do začetka prve svetovne vojne se je povečevalo število šol. Izboljšali so se materialni pogoji. Dokončno se je **uveljavila splošna šolska obveznost**, vsi mladi so imeli dostop do osnovnošolske izobrazbe. Z gospodarskim razvojem so nastajale nove poklicne, strokovne in druge nadaljevalne šole. Izboljšal se je socialni položaj in izobrazba učiteljev.

V letih 1848-1849 je bila izdelana organizacijska struktura sprememb za celotno šolstvo. Spremembe pa so se zakonsko uveljavile le v srednjem in višjem šolstvu. Do večjih sprememb na področju elementarnega šolstva je prišlo kasneje. Prevladujoč vpliv cerkve v teh šolah so izpodrinili s **tretjim državnim ljudskošolskim zakonom (1869)**. Ta zakon je opredeljeval naslednja dva tipa elementarnih šol: občo ljudsko in meščansko šolo, ki sta se med seboj nekoliko razlikovali. Več pravic in boljši položaj za slovenski jezik v šolah so Slovenci zahtevali v letih 1868-1871 na taborskem gibanju.

Konec 19. in v začetku 20. stoletja so ustanavljali nove vrste šol, s katerimi so sledili potrebam spremenjene družbe (na vseh področjih je napredovala znanost in tehnika). Razširilo se je poklicno strokovno izobraževanje, javni in zasebni otroški vrtci za predšolske otroke in drugi šolski zavodi, ustanove in zavetišča za revne, nepreskrbljene, telesno prizadete otroke.

V obdobju med svetovnima vojnama se je število šol povečalo. Napredek je doživelo srednje šolstvo (predvsem poklicno in strokovno), povečalo se je število gimnazij. Leta 1919 so ustanovili tudi prvo slovensko univerzo.

Šolske razmere pod tujo okupacijo med vojno (1941-1945) so se razlikovale po posameznih deželah. Okupatorji so hoteli učence pridobiti na svojo stran in preobraziti za svojo nacionalno in razredno ideologijo. Učenci so bili takrat največje žrtve, saj je bil pogosto prekinjan pouk, izseljevali so slovensko prebivalstvo. Na nekaterih področjih (zlasti na Primorskem) se je položaj slovenskega šolstva nekoliko izboljšal po kapitulaciji Italije (september 1943). Stanje v pokrajinih, ki so bile pod nemškim vplivom pa se ni bistveno spremenilo.

Šolstvo je večje spremembe doživelo šele po **letu 1945**. Po vojni je bilo poškodovanih veliko šolskih stavb, primanjkovalo je učiteljev, učnih pripomočkov itd.. V tem času so veliko improvizirali, eksperimentirali. Leta 1953 pa so te težave začeli reševati bolj sistematično, saj so ustanovili **zvezno komisijo za reformo šolstva**. Šele v letih 1958-1962 je s šolsko reformo prišlo do celovitega koncepta prenove. Spremembe so uvedli v učnih načrtih in učbenikih, ukinili so stare učne predmete in uvedli nekatere nove, ruščina in angleščina sta zamenjali francoščino, nemščino in italijanščino, verouk je postal neobvezen predmet.

Ker so ženske-matere po letu 1945 prevzemale vse večjo odgovornost v proizvodnji in družbenopolitičnem življenju, je bilo potrebno **zagotoviti organizirano otroško varstvo**. Vrtce so uvrstili v šolski sistem, financirala pa jih je država.

Zasebne šole, ki so jih upravljali cerkveni redovi, so leta 1945 poddržavili. Leta 1946 so uvedli obvezno sedemletno osnovno šolo (pred tem je že bilo uveljavljeno osemletno obvezno šolanje). **Osemletno osnovnošolsko obveznost so spet uvedli leta 1950, ki jo je utrdil odlok o obveznem osemletnem šolanju od sedmega do petnajstega leta starosti (1953).** V šole so takrat začeli uvajati številne novosti (šolske interesne dejavnosti, bralno značko itd.). Leto 1958 je pomenilo za šolstvo prelomnico, saj je bila sprejeta nova šolska zakonodaja, ki je zajela osnovne šole, srednje strokovno in gimnazijsko šolstvo ter izobraževanje učiteljstva. **Enotno osemletno osnovno šolo** na Slovenskem, kjer so državljani dobili osnovno splošno izobrazbo in osnovno vzgojo, je dokončno uzakonil **Zakon o osnovni šoli (1. oktober 1959)**. Prav tako je bil velik napredek narejen pri izenačevanju razmer za šolanje v vseh slovenskih krajih. Šole je obiskovalo vse večje število učencev, zato so na novo gradili šolska poslopja. Razvijalo se je tudi posebno šolstvo (za osebe, ki potrebujejo prilagojeno vzgojo in izobraževanje). V šestdesetih in sedemdesetih letih dvajsetega stoletja so se torej posvečali urejanju in zidanju novih šolskih stavb, uvajali so učne pripomočke, skrbeli za predšolsko vzgojo, dopolnilni in dodatni pouk itd.. Novost je bila leta 1975 uvedena **celodnevna osnovna šola**.

»**Zakon o osnovni šoli** iz 1980. leta je določal, da delo vsake posamezne šole temelji na programu življenja in dela osnovne šole.« (Ciperle in Vovko, 2002: 117) Preoblikovan je bil predmetnik, od učitelja je nova šola zahtevala ustvarjalnost, inovativnost in drugačen način učenja. Poleg tega so se pojavljale nove alternativne in neformalne oblike osnovne šole.

Slovenski šolski sistem se je še bistveno spreminjal po razglasitvi samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, predvsem pa po letu 1996 s sprejemom novih šolskih zakonov.

Za zaključek pregleda šolskega sistema na Slovenskem si v tabeli pogledjmo še število osnovnih šol od šolskega leta 1945/46 do 1990/91.

Tabela 2.1: Osnovne šole 1945 – 1991

leto	šole	oddelki	učenci	učitelji
1945/46	1244	150418	4375
1950/51	1197	148518	3434
1963/64	1103	8455	243579	9418
1970/71	1017	8562	217874	10690
1980/81	840	8709	218310	12424
1990/91	824	9486	225640	14655

Vir: (2002) Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja III., 2002, Slovenski šolski muzej, Ljubljana

3 KAKO JE POTEKALO OSNOVNOŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE PRED PRENOVO (v šolskem letu 1999/2000)

3.1 OSEMLETNA OSNOVNA ŠOLA NA SLOVENSKEM

Osnovnošolsko obvezno izobraževanje, ki je bilo uzakonjeno z odlokom o obveznem osemletnem šolanju, je pri nas trajalo od leta 1953. Zadnja generacija otrok se je v osemletni osnovnošolski program vpisala v šolskem letu 2003/2004. V osemletko so se vpisovali otroci, ki so bili do začetka šolskega leta, torej 1. septembra, stari šest let in šest mesecev, izjemoma tudi mlajši. Leto dni pred vstopom v osnovno šolo so se morali vsi otroci vključiti v obvezno pripravo na šolo (mala šola), ki je potekala z vidika organizacije, števila ur, programa ter kadrovske sestave v okviru vrtcev zelo različno.

Osemletna osnovna šola je bila razdeljena na dve štiriletni vzgojno-izobraževalni obdobji, na razredno in predmetno stopnjo. Šolsko leto je bilo razporejeno na sto devetdeset dni. Šolski teden je obsegal pet dni, učna ura je bila dolga petinštirideset minut. Tedensko število ur je bilo pri nas manjše kot v večini drugih držav. Vendar pa moramo biti pri primerjavi pazljivi, saj imajo v nekaterih državah pouk notranje drugače zasnovan in organiziran. Učenci ponekod že med šolskimi urami opravijo večino svojih šolskih obveznosti, naši učenci pa jih morajo opraviti doma. Poglejmo si primerjavo med državami v tabeli 3.1.

Tabela 3.1: Število ur pouka na teden in dolžina šolske ure

država	1. stopnja(primary ed.), 1.- 4. razred		2. stopnja(secondary ed.), 5.- 8. raz.	
	število šolskih ur	dolžina šol. ure (min)	število šolskih ur	dolžina šol. ure (min)
Slovenija	22,5/25,5	45	22,5/31,5	45
Danska	20/28	45	28	45
Nizozemska	22/25	60	32	50
Belgija	28	50	28	50
Nemčija	17/28	45	26/32	45
Grčija	23/32	40-50	30/32	40-50
Francija	26	55	26	55
Luksemburg	30	18 ur po 55, 12 ur po 50	30	50
Portugalska	25	po učiteljevi presoji	31	50
Španija	25	fleksibilna	25	fleksibilna
Švedska	20/30	40	34	40
Norveška	18	45	27	45
Italija	27	55-60	27	55-60
Finska	21/23	45	24/26	45
Anglija, Wales	23	30-40	35/40	30-40
Irska	22	fleksibilna	45	30-40

Vir: (2000) *Devetletka od a do ž, Delo d.d., Ljubljana*

» Ocenjevanje znanja na splošni ravni urejata Zakon o osnovni šoli, podrobneje pa Pravilnik o ocenjevanju in napredovanju učencev v osnovni šoli (UR.I. SRS, št. 5/80).« (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS, 1995: 104) Pravilnik je bil leta 1989 sicer nekoliko dopolnjen in prenovljen, vendar še vedno ni uredil pogostosti in oblik preverjanja znanja ter načinov ocenjevanja (v vsakem ocenjevalnem obdobju dve oceni, ustna in pisna).

Ocenjevanje je potekalo na tri načine: učenci so bili pri »splošno izobraževalnih predmetih« ocenjeni številčno (od ena do pet), pri »vzgojnih predmetih« s tristopenjsko ocenjevalno lestvico (zelo uspešno, uspešno, manj uspešno), vedenje se je prav tako ocenjevalo s tristopenjsko lestvico: vzorno, primerno in manj primerno.

Za učence in učenke osmega razreda je bilo v šolskem letu 1991/1992 uvedeno skupinsko zunanje preverjanje znanja iz matematike in slovenskega jezika. Rezultati niso vplivali na zaključni šolski uspeh, bili pa so eno od meril za vpis na tiste srednje šole, ki so imele omejen vpis. Pri tem so opozarjali (kritiki), da takšno zunanje preverjanje znanja prilagaja in podreja pouk preizkusom znanja, medtem ko ostali elementi šolskega sistema niso bili prilagojeni tem spremembam.

Pomanjkljivosti in prednosti osemletne osnovne šole so strokovnjaki proučevali vrsto let in postopoma so se oblikovali cilji in načela nove devetletne osnovne šole, ki naj bi omogočala doseganje mednarodno primerljivih standardov znanja ob koncu osnovne šole. Ob tem pa bi učencem in učenkam omogočala osebni razvoj v skladu z njihovimi sposobnostmi in zakonitostmi razvojnega obdobja. Načela izhajajo predvsem iz človekovih pravic in pojma pravne države.

»Po dolgoletnih in obsežnih pripravah je bila **pripravljena nova zasnova sistema edukacije v Republiki Sloveniji**, ki je prekinila (postopoma) s preteklo prakso, ko so se premalo poglobljene konceptualne rešitve nadomeščale z zakoni namesto s strokovnimi rešitvami.« (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS, 1995: 7)

4 PRENOVA ŠOLSKEGA SISTEMA

4.1 KAJ JE PRENOVA?

»Prenova je proces spreminjanja slovenskega izobraževanja od vrtcev prek osnovne šole, gimnazije, šol za poklicno in strokovno izobraževanje pa do izobraževanja odraslih.« (Pretnar, 2000: 74)

4.2 ZAKAJ PRENOVA?

Izhodišča za prenovno obvezne osnovne šole v Sloveniji izhajajo iz kritične analize osnovnega šolstva pri nas in iz analiz sistemov obveznega šolstva v drugih razvitih državah. Prenova se je uvajala tako, da so se ohranile pozitivne sistemske in vsebinske rešitve, spremembe pa so bile predlagane in postopno uvedene tam, kjer je bilo onemogočeno kakovostno, sodobno in učinkovito obvezno izobraževanje. Pri pripravi prenove so bila upoštevana sodobna spoznanja znanosti o vzgoji in izobraževanju, priporočila Sveta Evrope in drugih mednarodnih organizacij. Pomembno je poudariti, da so bile pri tem upoštewane predvsem pozitivne prvine našega šolskega sistema in dobre rešitve v šolski praksi. V pomoč so bila tudi spoznanja iz številnih držav, njihove sistemske ter kurikularne rešitve šolskih sistemov.

Prenova je pospešeno potekala od objave strokovnih izhodišč in novih rešitev v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (januar 1995). Zamisli o prenovi so preverjali in gradili številni strokovnjaki, ravnatelji in učitelji od leta 1992 dalje.

Prelomnica je bila v letu 1996, ko so poslanci državnega zbora sprejeli **šest novih šolskih zakonov** (od krovnega zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja do zakonov za vsako posamezno področje posebej (vrtci, osnovna šola itd.)). V parlamentarnem postopku so bili takrat zakon o maturi, zakon o učencih s posebnimi potrebami in zakon o glasbenih šolah, ki jih danes že izvajajo v praksi.

Vlada je leta 1995 imenovala nacionalni kurikularni svet (NKS), ki je povezoval in usmerjal vsebinsko prenavljanje predmetov. Deloval je do leta 1999. Nacionalni kurikularni svet je pripravil izhodišča in cilje prenove in imenoval področne komisije za osnovno šolo, vrtce, gimnazije, poklicno in strokovno izobraževanje in izobraževanje odraslih. Predmetne komisije so prenavljale posamezne predmete in jih vsebinsko razvijale od osnovne šole navzgor.

Sosvet praktikov (zelo uspešni učitelji in vzgojitelji iz vse Slovenije) je eno leto deloval ob nacionalnem kurikularnem svetu. Ukvarjali so se s sprejetimi rešitvami in njihovimi možnostmi praktičnega izvajanja v učnih načrtih in predlagali nove rešitve oziroma popravke tam, kjer je bilo potrebno.

Prvi del prenove (teoretični del) osnovnošolskega izobraževanja je končan. Drugi del (praktični) pa poteka pod okriljem Zavoda za šolstvo Republike Slovenije, ki skrbi za strokovno podporo in sprotno spremljanje učiteljevega dela. Predvsem je delo usmerjeno v evalvacijo prenovljenih učnih načrtov. Zelo pomembna je mreža mentorskih šol, ki so vključene v svetovalno delo in pomoč tistim šolam, ki so vstopile v prenovu s šolskim letom 2003/2004 (frontalno vse osnovne šole s 1. in 7. razredom). Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport je imenovalo tudi neodvisno evalvacijsko komisijo, ki spremlja prenovu devetletne osnovne šole.

4.3 ZASNOVE DEVETLETNE OSNOVNE ŠOLE

Za začetek si pogledjmo tri zasnove osnovne šole, ki so nastale od konca osemdesetih let prejšnjega stoletja in jih najdemo v naslednjih besedilih:

- Izobraževanje v Sloveniji za 21. stoletje (1991)
- Perspektive razvoja osnovne šole v Republiki Sloveniji (1992)
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (1995)

Zasnove so nastajale v treh različnih obdobjih šolske zgodovine. Pri vseh pa je sodelovalo veliko istih strokovnjakov in strokovnjakinj. Opazimo lahko, da med njimi ni večjih razlik pri opredelitvi **temeljnih vprašanj spreminjanja osnovnošolskega izobraževanja, ki so:**

- začetek osnovnošolskega izobraževanja,
- trajanje obveznega šolanja,
- notranja struktura nove šole,

- diferenciacija znotraj osnovnošolskega izobraževanja oziroma obveznega šolanja,
- ocenjevanje ter pogoji za napredovanje v osnovni šoli,
- zastavitev programsko usmerjene ali v »output« usmerjene šole,
- šolanje otrok s posebnimi potrebami in izobraževanje učiteljstva (Šebart, 2002: 19)

4.4 NAČELA UVAJANJA SPREMEMB V ŠOLSKI SISTEM

V Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji so izoblikovana načela, ki izhajajo iz človekovih pravic in pojma pravne države ter določajo splošni teoretični okvir za preoblikovanje javnega sistema izobraževanja. (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji, 1995:13)

4.4.1 Načelo postopnosti in zagotavljanja ustreznih pogojev

Spremembe je potrebno izvajati postopno in jih prej ovrednotiti in preveriti. To načelo povezujejo tudi z izpolnjevanjem ustreznih vsebinskih, materialnih, organizacijskih in kadrovskih pogojev. Prav zaradi tega se je novi šolski sistem postopno uvajal v obdobju petih šolskih let, v katerega so bile v šolskem letu 2003/2004 vključene vse osnovne šole.

4.4.2 Načelo spreminjanja delov v odvisnosti od celote

Posamezne elemente obveznega izobraževanja je potrebno spreminjati načrtno. Jasno mora biti kako se bodo te delne spremembe vključile v celoto (npr. ocenjevanje znanja, različne oblike diferenciacije, kadrovske rešitve, integracija učencev s posebnimi potrebami v redno osnovno šolo).

4.4.3 Načelo mednarodne primerljivosti

Potrebno je kritično upoštevati rešitve in izkušnje, ki jih imajo druge države s sistemom obveznega izobraževanja, da lahko postavimo takšen sistem obveznega izobraževanja, ki bo primerljiv s sistemi v razvitih državah.

4.5 NAČELA STRUKTURIRANJA ŠOLSKEGA SISTEMA

4.5.1 Načelo enakih možnosti ob upoštevanju individualnih razlik med otroki ter načelo pravice do izbire in do drugačnosti

Obvezno šolanje mora omogočati optimalen razvoj in napredovanje vsem učenkam in učencem, ob tem pa je potrebno upoštevati individualne razlike med njimi. Potrebno je razvijati različne sisteme diferenciacije in organizacijske ter didaktične oblike, ki bodo čimbolj upoštevale te individualne razlike.

4.5.2 Načelo omogočanja uspešnega zaključka osnovne šole in nadaljevanje edukacije

Sistem preverjanja in ocenjevanja naj bi upošteval razvojne in učne posebnosti otrok, hkrati pa upošteval medsebojno primerljivost znanja in sposobnosti. Po osnovni šoli naj bi vsi imeli možnost nadaljevanja izobraževanja.

4.5.3 Načelo ohranjanja ravnotežja med raznimi vidiki otrokovega telesnega in duševnega razvoja

Upoštevati je potrebno posamezna razvojna obdobja otrok in njihove zakonitosti, prehode iz različnih razvojnih stopenj in kritična obdobja učenja. Vsi otroci morajo imeti zagotovljeno redno in sistematično šolanje. Omogočiti jim je potrebno tudi pridobivanje znanj in izkušenj na različnih področjih.

4.5.4 Načelo sodelovanja učenk oz. učencev, učiteljic oz. učiteljev in staršev

Učenci in učenke naj bi med seboj sodelovali, kar spodbuja solidarnost in tolerantnost, hkrati pa spoštovali tudi individualnost. Prav tako morajo imeti starši dostopne informacije o delovanju in življenju šole, ki mora skrbeti za varovanje pravice do zasebnosti učencev in njihovih staršev.

4.5.5 Načelo integracije učencev in učenk z motnjami v razvoju

Učence in učenke z motnjami v razvoju je potrebno v okolje vključiti tako, da bodo v njem čimbolj uspešno delovali in napredovali.

4.5.6 Načelo ohranjanja splošno izobraževalne naravnosti osnovne šole

Osnovne šole naj ne izobražujejo načrtno za določen poklic, temveč dajejo splošno izobrazbo.

4.5.7 Načelo avtonomnosti šole in strokovnosti učitelja oz. učiteljice

To načelo opredeljuje šolo kot institucijo v razmerju do oblastnih struktur, politike, verskih skupnosti, političnih strank ter avtonomnost učiteljev in učencev.

4.6 DEVETLETNA OSNOVNA ŠOLA

Z novo šolsko zakonodajo, ki je bila sprejeta **leta 1996**, je prenovljeni šolski sistem vzgoje in izobraževanja v Sloveniji obvezno osnovno šolanje podaljšal na devet let. Devetletno obvezno osnovno šolanje se je od šolskega **leta 1999/2000 do 2002/2003** uvajalo **postopoma**. V šolskem letu 2003/2004 pa so v prvi razred osnovne šole v Sloveniji vstopili vsi otroci, v povprečju stari šest let.

V prehodnem obdobju (od šolskega leta 1999/2000 do 2002/2003) so se starši s pisnim soglasjem odločili ali bodo svojega otroka vpisali v program devetletke ali ne. Osnovne šole so dobile soglasje za izvajanje devetletke od Ministrstva za šolstvo, znanost in šport, ko so izpolnile vse predpisane pogoje (urejen šolski okoliš, soglasje staršev, ustrezne prostorske razmere in opravljeno dodatno izobraževanje učiteljev).

Devetletno osnovno izobraževanje poleg podaljšanega časa izobraževanja prinaša še številne druge novosti in spremembe.

4.7 NOVOSTI IN SPREMEMBE V DEVETLETNI OSNOVNI ŠOLI

- obvezno osnovno šolanje traja **devet let** (prej osem) in se zaključi s preverjanjem znanja, ki je enako za vse (nacionalni preizkusi, ki preverjajo ali učenci dosegajo v učnih načrtih opredeljene standarde znanja potrebne za zaključek devetletke)
- devet let osnovnega šolanja je razdeljeno na **tri triletja** (osemletka je bila razdeljena na dve štiriletni stopnji, razredno in predmetno)
- **starost otrok ob vstopu v šolo** je 5 let in 8 mesecev do 6 let in 8 mesecev (približno toliko so bili stari v prejšnji pripravi na šolo)
- v prvem razredu imajo učenci pri polovici ur pouka **drugo strokovno delavko** (praviloma vzgojiteljica predšolskih otrok)
- **v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju** se znanje učencev ocenjuje opisno in ne številčno kot v osemletki
- novi učni načrti v **1. razredu**, ki so bili sprejeti za vse predmete, upoštevajo razvojno stopnjo učencev in način učenja, ki je primeren za to starost (približno 6 let)

- **za vse predmete** v devetletni osnovni šoli je Strokovni svet RS za splošno izobraževanje sprejel prenovljene ali nove učne načrte, v katerih so posodobljeni predvsem cilji oz. vsebine. Novi učni načrti vključujejo različne metode in oblike poučevanja, zaradi katerih je lahko pouk še bolj zanimiv in raznolik. Pripravljeni so tako, da imajo učenci in učitelji dovolj časa za ponavljanje ter utrjevanje snovi, za ustno in pisno preverjanje pridobljenega znanja, pogovore itd..
- **v četrtem razredu** (starost približno deset let) pričnejo učenci z učenjem prvega tujega jezika dve uri tedensko. Drugega si lahko kot izbirni predmet izberejo v zadnjem triletju. »Kot prvi tuji jezik tri četrtine naših šol poučuje angleščino, ostale pa nemščino.« (Pretnar, 1995: 90)
- **v tretjem triletju** se vsak učenec glede na lastni interes odloči za **tri izbirne predmete** iz širokega in raznolikega nabora izbirnih predmetov . S to možnostjo in z upoštevanjem evropskih priporočil za individualizacijo in diferenciacijo pouka, je pouk bolj prilagojen posameznemu učencu in njegovim sposobnostim, interesom ter zmožnostim.

Poglejmo si nekatere večje spremembe še natančneje.

4.7.1 Vstop v šolo s šestim letom

Pred uvedbo devetletke smo imeli v Sloveniji od začetka 80. let ti. »malo šolo« oziroma obvezno pripravo na šolo. Nekatere podobnosti in razlike med obvezno pripravo na šolo in prvim razredom devetletke sem prikazala v tabeli 4.1.

Tabela 4.1: Primerjava obvezne priprave na šolo in prvega razreda devetletke

	»mala šola« oz. obvezna priprava na šolo	prvi razred devetletke
starost otrok ob vstopu	<ul style="list-style-type: none"> • približno šest let 	<ul style="list-style-type: none"> • približno šest let
izvajanje	<ul style="list-style-type: none"> • praviloma v vrtcu 	<ul style="list-style-type: none"> • v šoli
organizacija	<ul style="list-style-type: none"> • v obliki celodnevne priprave na šolo ali skrajšanega programa (tisti, ki niso bili vključeni v vrtec) 	<ul style="list-style-type: none"> • pouk po predmetniku
strokovni delavci	<ul style="list-style-type: none"> • praviloma vzgojitelji ali vzgojiteljice, lahko tudi učitelji ali učiteljice ali drugi delavci 	<ul style="list-style-type: none"> • učitelj oz. učiteljica in drugi strokovni delavec – vzgojiteljica
vsebina oz. program	<ul style="list-style-type: none"> • program ni izveden za vse otroke v enakem obsegu. tisti, ki ne hodijo v vrtec so deležni krajše in skromnejše obvezne priprave. 	<ul style="list-style-type: none"> • šolski program je enak za vse, je skrbno pripravljen, primeren otrokovi starosti in razvoju
ocenjevanje	<ul style="list-style-type: none"> • ni ocenjevanja 	<ul style="list-style-type: none"> • opisno ocenjevanje
primerjalne analize z evropskimi državami	<ul style="list-style-type: none"> • v večini evropskih držav ne poznajo priprave na šolo v takšni obliki 	<ul style="list-style-type: none"> • v večino evropskih držav vstopajo otroci s šestimi ali petimi leti

Vir: <http://www.mszs.si>

Iz tabele je razvidno, da so razlike med obvezno pripravo na šolo in prvim razredom devetletke predvsem v organizaciji in šolskem programu oz. novih učnih načrtih. S tem ko otroci vstopijo v šolo eno leto mlajši, lahko bolj

kakovostno dosežemo enak namen kot s prejšnjim programom obvezne priprave na šolo.

Izpostaviti je potrebno tudi pomen zgodnejšega vstopa otroka v šolo. Strokovna spoznanja kažejo, da je za otroke zelo pomembno, da se z njimi sistematično in strokovno ukvarjamo že v obdobju od njihovega tretjega leta starosti dalje. Z organiziranim in sistematičnim vzgojnim delom v instituciji zastavljeni cilj lažje dosežemo in je dostopen vsem otrokom. Slovenija je bila med tistimi evropskimi državami, ki je imela v vrtce vključenih manjši delež starejših predšolskih otrok (starih 4 in 5 let).

Priprava na šolo v obliki »male šole« je delno poskušala nadomestiti primanjkljaj, ki so ga otroci resneje občutili, šele po vstopu v šolo. V podporo zgodnejšemu vstopu v šolo so tudi podatki primerjalnih analiz, ki pokažejo, da v večini evropskih držav vstopajo otroci v šolo s šestimi ali celo petimi leti, kar je razvidno v tabeli 4.2.

Tabela 4.2: Starost šoloobveznih otrok in dolžina obveznega izobraževanja

država	starostne meje – začetek in zaključek obveznega izobraževanja	dolžina obveznega izobraževanja
Slovenija	7-15	8 let
Italija	6-14	8 let
Portugalska	6-14/15	8/9 let
Španija	6-14/15	8/10 let
Danska	7-16	9 let
Grčija	5,5-14,5	9 let
Irska	6-15	9 let
Belgija	6-15/16	9/10 let
Nemčija	6-15/16	9/10 let
Francija	6-16	10 let
Luksemburg	4-15	11 let
Nizozemska	5-16	11 let
Anglija in Wales	5-16	11 let
Škotska	5-16	11 let
Severna Irska	4-16	12 let
Švica	7-16	9 let
Avstrija	6-15	9 let
Hrvaška	7-15	8 let
Kanada	6-15	9 let
Finska	7-16	9 let
Japonska	6-15	9 let
Nova Zelandija	6-15	9 let
Norveška	7-16	9 let
Švedska	7-16	9 let
Avstralija	6-15/16	9/10 let
ZDA	6-17	12 let
Madžarska	7-15	8 let

Vir: (2000) *Devetletka od a do ž*, Delo d.d., Ljubljana

Novi učni načrti za prvi razred so skrbno pripravljene, prilagojene starosti in razvoju otrok. Pri pripravi učnih načrtov so s svojimi predlogi in izkušnjami sodelovale učiteljice in vzgojiteljice. Upoštevali so predvsem dobre izkušnje iz programa obvezne priprave na šolo in prvega razreda osemletke. Nove učne načrte je sprejel Strokovni svet RS za splošno izobraževanje. Šole same odločajo kako je pouk in šolska ura organizirana, saj dolžina šolske ure ni predpisana. Pri tem pa je seveda potrebno upoštevati, da je pouk organiziran tako, da je primeren za šestletne otroke in prilagojen njihovim razvojnim značilnostim in specifičnosti učenja.

Ena izmed novosti v prvem razredu devetletke je tudi dodatni strokovni delavec. Pri polovici ur pouka sta tako praviloma skupaj učitelj razrednega pouka in vzgojitelj predšolskih otrok ali drugi učitelj (lahko pripravnik; izjemoma sta skupaj dva učitelja razrednega pouka), ki se pri delu dopolnjujeta in skupaj organizirata pouk. Delujeta torej timsko in imata enak strokovni status. Za takšno delo in poučevanje v novem prvem razredu pa morajo učitelji seveda pridobiti ustrezna dodatna znanja.

Šole morajo imeti za prvošolce poleg ustrezno usposobljenih učiteljev tudi ustrezne prostorske pogoje (učilnice s prilagojenim šolskim pohištvom, didaktične igrače, če je možno tudi posebne vhode v šolo itd.). Takšne pogoje morajo šole zagotoviti s pomočjo občin in šolskega ministrstva.

V prvem razredu je spremenjeno tudi ocenjevanje znanja. O tem več v nadaljevanju.

4.7.2 Triletna obdobja (*triada oz. triletje*)

Devetletna osnovna šola je razdeljena na tri triletne obdobja:

- **prva triada oz. triletje (od 1. do 3. razreda)**

Skozi celotno prvo obdobje naj bi imeli učenci istega učitelja, ocenjevanje znanja je opisno za vse predmete, v tem obdobju razredov ne ponavljajo. Na koncu prvega triletja lahko učenci prostovoljno opravijo nacionalno preverjanje znanja iz slovenščine in matematike, katerega rezultati ne vplivajo na ocene. Ocenjujejo ga otrokovi učitelji in je enako za vse šole.

- **druga triada oz. triletje (od 4. do 6. razreda)**

V tem obdobju učenci nimajo za vse predmete istega učitelja. Razredni učitelj poučuje v 4. razredu večino predmetov. Tuji jezik in vzgojne predmete poučujejo drugi učitelji (ti. predmetni učitelji; v 4. razredu predmetni učitelji poučujejo največ dva predmeta, v 6. razredu pa že večino predmetov). V 4.razredu se začnejo učiti prvi tuji jezik in ga imajo do konca osnovnega šolanja. Tudi v tem triletju učenci ne ponavljajo razreda, ocenjevanje pa iz opisnega prehaja v številčno. Učenci se lahko pri četrtni ur (pri predmetih: slovenščina, matematika in tuj jezik) ločijo v skupine, ki so različno zahtevne. Tako kot po koncu prvega triletja, lahko učenci po koncu 6. razreda prostovoljno opravijo nacionalno preverjanje znanja.

- **tretja triada oz triletje (od 7. do 9. razred)**

Učence v tem obdobju poučujejo samo še predmetni učitelji. V 8. in 9. razredu pouk pri matematiki, slovenščini in tujem jeziku poteka na treh nivojih (nivojski pouk), kar pomeni, da so učenci glede na znanje ločeni v različno zahtevne skupine, med katerimi lahko tudi vsako redovalno konferenco prehajajo. Ocenjevanje je številčno. Pri nivojskem pouku se ocenjuje s točkami. Za razliko od prvih dveh triad, kjer učenci razreda ne ponavljajo, morajo imeti v zadnji triadi za prehod v višji razred vse predmete zaključene s pozitivno oceno. Učenci si tri predmete izberejo sami in sicer iz ponudbe izbirnih predmetov, ki jih pripravi šola.

Učenci osnovno šolo zaključijo z **obveznim zunanjim preizkusom znanja** (pogoj: vsi predmeti v 9. razredu morajo biti ocenjeni pozitivno). Preizkus preverja znanje matematike, slovenščine in predmeta, ki si ga učenci izberejo sami izmed rednih predmetov.

4.7.3 Ocenjevanje znanja

Ocenjevanje znanja učencev je za učitelja zelo odgovoren proces. Pri tem mora upoštevati v kolikšni meri so učenci obravnavano učno snov razumeli in osvojili, kar ugotovi z ustnim ali pisnim preverjanjem učenčevega znanja, ki ga še ne ocenjuje. Učencu da le povratno informacijo o njegovem znanju. Šele po uspešnem preverjanju učitelj začne ocenjevati znanje učencev.

Učenci morajo biti ocenjeni najmanj dvakrat v ocenjevalnem obdobju. Izjemoma so lahko ocenjeni samo enkrat pri predmetih, ki jih imajo samo po eno uro na teden.

Ocenjevanje znanja **v prvih treh letih** je opisno, kar pomeni, da učitelji z besedami opišejo kaj otrok zna, obvlada, katera znanja mora še osvojiti. »Takšno ocenjevanje se je kot poskus na nekaterih šolah pri nas začelo leta 1992 (vodila ga je Pedagoška fakulteta v Ljubljani).« (Pretnar, 2000: 59)

Učitelji učence opazujejo, na različne načine preverjajo znanje in jih nato opisno ocenijo. V Beli knjigi je zapisano, da se kot osnova za zapis uporabljajo nacionalni obrazci, v katerih so razčlenjena področja ocenjevanja za posamezne predmete in navodila za vrednotenje.

Tudi v **drugem triletju** se kot osnova za opisno ocenjevanje uporabljajo nacionalni obrazci. V tem obdobju učitelji opisno oceno pri vseh predmetih kombinirajo s številčno. Takšno ocenjevanje naj bi blažilo prehod iz prvega obdobja v drugega, hkrati pa se učenci navajajo na pomen posamezne številčne ocene.

V sedmem, osmem in devetem razredu, torej v **tretjem triletju**, so učenci ocenjeni le še številčno. Nekoliko drugačno je ocenjevanje pri nivojskem pouku, kjer se uporablja ocenjevalna lestvica od 1 do 10 točk, ki jih učitelj med letom vpisuje v redovalnico in jih na koncu leta spremeni v ocene od 1 do 5.

4.7.3.1 Notranje in zunanje preverjanje ter ocenjevanje znanja

Konceptualne rešitve v zakonu poskušajo upoštevati prednosti in slabosti zunanjega in notranjega preverjanja znanja in izrabiti predvsem prednosti obeh. Notranje ocenjevanje znanja je učiteljevo ocenjevanje znanja učencev. O zunanjem ocenjevanju pa govorimo, ko gre za ocenjevanje znanja z nacionalnimi preizkusi znanja.

Nov sistem ocenjevanja prav tako upošteva razvojne in učne posebnosti otrok. Pomembno je, da otroci, starši in seveda učitelji poznajo standarde znanja, ki jih potrebno doseči za uspešno končanje osnovne šole.

Učitelj svojega učenca najboljše pozna in tako lahko tudi oceni njegovo znanje, a kljub temu notranjemu ocenjevanju očitajo predvsem subjektivnost ocenjevanja, ocen ne moremo primerjati med šolami itd.. Tudi proti zunanjemu ocenjevanju najdemo nekaj očitkov in protiargumentov:

- **pouk se prilagaja zunanjemu preverjanju znanja, učenci naj bi se učili le tisto kar potrebujejo za zunanje preverjanje znanja**

Pouk se seveda deloma prilagaja zunanjemu preverjanju znanja. Po drugi strani pa bi se pouk in učenci brez takšnega preverjanja znanja preveč prilagodili posameznemu učitelju. »Zunanje preverjanje znanja ni nasprotje notranjemu preverjanju, je njegova dopolnitev.« (www. mszs.si, 1999: 32) O pomembnosti in nepomembnosti določenega znanja pri zunanjem preverjanju tako odloča več sestavljalcev in ne samo en učitelj. Prav tako vsi učenci dobijo iste naloge in so ocenjeni pri njih.

- **nacionalni preizkusi znanja preverjajo le določene vrste znanja, predvsem faktografijo**

Preizkusi znanj, o katerih govori Bela knjiga, naj bi preverjali celovito znanje in bili sestavljeni tako, da omogočajo razumevanje različnih pojmov, reševanje problemov na konkretnih primerih in v različnih situacijah.

Zunanje preverjanje in ocenjevanje znanja prinaša tudi naslednje:

- **skrb za enakost izobraževalnih možnosti za vse učence**

Na koncu vsake triade imajo učenci možnost, da v enakih okoliščinah rešujejo enake naloge in pokažejo znanje, ki je primerljivo z ostalimi učenci in šolami.

- **rezultati nacionalnih preizkusov znanja so dodatna informacija o otrokovem znanju in seveda tudi pokažejo, kako so učitelji realizirali cilje učnih načrtov**

Rezultati takšnih preizkusov znanja obveščajo otroke, učitelje in starše o otrokovem znanju in so primerljivi s povprečnim znanjem otrok v državi.

- **minimalni standardi znanja**

Namen nacionalnih preizkusov znanja je predvsem preveriti ali so učenci dosegli vsaj minimalne standarde znanja, ki so postavljeni tako, da naj bi jih dosegli vsi in po osnovni šoli nadaljevali izobraževanje. Minimalni standardi šolam predstavljajo še dodatno skrb, da zagotavljajo enake izobraževalne možnosti.

4.7.4 Izbirni predmeti

Možnost izbire devetletna osnovna šola nudi tudi z izbiro **izbirnih predmetov**, ki predstavljajo nov način prilagajanja osnovne šole individualnim razlikam in

interesom učencev. Predmete učenci izbirajo glede na svoje interese in pričakovanja.

V 7., 8. in 9. razredu učenci in učenke izberejo tri izbirne predmete, ki so razporejeni v dva sklopa: družboslovno-humanističnega in naravoslovno-tehničnega. Izbirni predmeti so lahko iz leta v leto različni. Šola mora v prvem sklopu obvezno ponuditi naslednje predmete: tuj jezik (drugi), retoriko ter verstva in etiko, ni pa nujno, da jih učenci tudi izberejo. Učenke in učenci izberejo skupaj tri predmete (največ dva iz enega sklopa). Predmetnik namenja izbirnim predmetom po eno uro na teden, medtem ko tujemu jeziku namenja dve uri.

Zakon določa, da mora vsaka osnovna šola ponuditi najmanj šest izbirnih predmetov (iz vsakega sklopa najmanj tri). V izbirnem postopku učenec rangira predmete glede na zaželenost izbora in se opredeli iz katerega od obeh sklopov bo izbral dva predmeta. Šola nato ponudi predmete, za katere se je opredelilo največ učencev in oblikuje skupine za izvajanje pouka.

Izbirni predmeti so eno, dvo ali tri letni. Učenec lahko vsako leto zamenja izbirni predmet, prav tako so v isti skupini lahko učenci različnih razredov zadnjega triletja.

4.7.5 Diferenciacija

Diferenciacija pomeni delitev učencev glede na njihovo znanje in sposobnosti v skupine, v katerih naj bi se lažje izvajal čim bolj individualiziran pouk. Posamezne skupine predstavljajo raven zahtevnosti znanja, kjer naj bi bil pouk čim bolj prilagojen posamezniku. Skupine naj bi bile številčno manjše od normativa (28 učencev). Na osnovi tega je mogoče izvajati cilje diferenciacije.

Poznamo več vrst diferenciacije: **zunanja diferenciacija** loči učence na zunan in jih usmerja v različne šole, **notranja diferenciacija** pomeni, da učitelj znotraj razreda različno dela s posameznimi učenci (z nekaterimi utrjuje snov, za druge pripravlja dodatne naloge). **Fleksibilna diferenciacija** je kombinacija zunanje in

notranje diferenciacije. Učenci se večinoma časa učijo v istem razredu, pri nekaterih predmetih pa se za nekaj ur ločijo in se učijo v različnih, svojemu znanju prilagojenih skupinah. V devetletki se takšna diferenciacija izvaja v četrtem, petem, šestem in sedmem razredu. V osmem in devetem razredu pa poteka **delna zunanja diferenciacija**, kar pomeni, da pouk slovenščine, matematike in prvega tujega jezika poteka v ločenih skupinah vse šolsko leto.

Diferenciacija pouka in izobraževanja je pomembna z vidika posameznika in družbe, ki organizira in uresničuje izobraževanje. »Njen namen je optimiranje in racionalizacija izobraževanja v individualnem in socialnem pogledu. Diferenciacija omogoča torej prilaganje pouka značilnostim posameznika in je v tem smislu v funkciji individualizacije, ki vključuje tudi socializacijo.« (Kramar, 2004:10)

4.7.6 Izobraževanje in usposabljanje učiteljev

Zaradi uvajanja novega koncepta osnovnošolskega izobraževanja, so bile potrebne tudi spremembe v programih izobraževanja učiteljev. Učitelje je potrebno ustrezno usposobiti za nove zahteve: podaljšano obvezno šolanje, vse večje razlike med učenci, integracija učencev s posebnimi potrebami v redno šolanje, vedno nova in kompleksnejša znanja, nove informacijske tehnologije itd.. Od učiteljev se zahteva, da obvladajo vedno nova vsebinska področja, učence navajajo na samostojno učenje, reševanje različnih situacij in problemov, kritično izbiranje informacij itd..

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport je v preteklih letih, ki so bila namenjena uvajanju devetletne osnovne šole, omogočalo izobraževanje in usposabljanje učiteljev. Koordinacijo celotnega izobraževanja je vodil Zavod za šolstvo, prav tako pa so se aktivno vključevale tudi posamezne fakultete. Kljub temu pa je bilo nujno potrebno, da je ravnatelj posamezne šole izdelal natančen individualni načrt izobraževanja učitelja. Predhodno je seveda moral biti izdelan celoten kadrovski načrt šole za daljše časovno obdobje. Na osnovi tega so učitelji lahko tudi sami načrtovali svoje izobraževanje. Možnost doizobraževanja so imeli torej vsi učitelji, le potrebno ga je bilo pravilno načrtovati.

Devetletna osnovna šola pa je pokazala tudi potrebo po uskladitvi študijskih programov, ki naj bi bili prilagodljivi tako, da je možna dokvalifikacija, prehodi med različnimi programi, možnosti preusmerjanja strokovnjakov v učiteljski poklic ipd..

Učitelji so se bili z uvajanjem devetletne osnovne šole »prisiljeni« aktivno vključiti v usposabljanje in se prilagoditi spremembam. Prav to je pri mnogih (predvsem srednji in starejši generaciji) povzročilo odklanjanje tega. Ugotovila sem, da je dolgoletno delo učiteljev v osemletnem programu pri mnogih povzročilo rutinsko delo. Iz navedenih dejstev se pokaže tudi negativni odnos učiteljev do uvajanja devetletne osnovne šole.

V šolskem letu 2003/2004, ko so vse osnovne šole prešle na devetletni program se je močno pokazalo, koliko so šole vlagale v izobraževanje učiteljev. S tem se je bilo mogoče izogniti marsikateri težavi.

Dobro strokovno poznavanje vsebinske prenove devetletke je osnova za nadaljnjo izvedbo in organizacijo dela v šoli. Vsebinske novosti in rešitve so seveda prinesle tudi številne **spremembe na kadrovskem področju**. Kakšen vpliv so imele na to področje bom v nadaljevanju diplomske naloge prikazala na primeru Osnovne šole Matije Čopa Kranj, ki se je morala zaradi zmanjšanja števila učencev pravočasno reorganizirati.

5 PRIMER UVAJANJA NOVEGA DEVETLETNEGA OSNOVNOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V OSNOVNI ŠOLI MATIJE ČOPA KRANJ

Primer uvajanja devetletnega osnovnošolskega izobraževanja sem želela v diplomski nalogi raziskati predvsem z **vidika kadrovske problematike** (premalo ali preveč zaposlenih) in reševanjem le-te. Osredotočila sem se na raziskovanje primera osnovne šole, ki je dovolj zgodaj začela s pripravami na uvajanje novega šolskega sistema, postopoma gradila zaupanje staršev, veliko vlagala v izobraževanje strokovnih delavcev, reševala delovna mesta z uvajanjem novega predmetnika devetletne osnovne šole in vzpodbujala strokovno napredovanje delavcev, ki so postali mentorji pedagoškimi delavcem drugih osnovnih šol.

Osnovna šola Matije Čopa Kranj je bila med 42 osnovnimi šolami v Sloveniji, ki so 1. septembra 1999 začela s poskusnim uvajanje devetletne osnovne šole; v tako imenovanem prvem krogu osnovnih šol. Vpisali so prvo generacijo šestletnih otrok v prvi razred in začeli izvajati devetletni program tudi v sedmem razredu.

Za obravnavo primera v diplomski nalogi sem dobila soglasje ravnateljice gospe Marije Mustar, univ. dipl. soc., ki mi je omogočila, da sem lahko pregledala obširno dokumentacijo, ki je nastajala z uvajanjem devetletne osnovne šole. Opravila sem tudi pogovore z njo in drugimi strokovnimi delavci v šoli, ki so mi pomagali pri razumevanju in raziskovanju njihovega dela, v katerega so v zadnjih letih vložili veliko strokovnega znanja.

Na osnovi tega sem **primer obravnavala stopenjsko** in pri tem iskala odgovore na številna vprašanja, ki sem jih v diplomski nalogi strnila v sklope in jih podrobneje raziskala:

- **Zakaj se je šola odločila za uvajanje devetletne osnovne šole v prvem krogu?**
- **Kakšne so bile priprave na uvajanje ?**
- **Izvajanja novega programa devetletne osnovne šole in kadrovske rešitve.**
- **Kadrovske rešitve pri uvajanju devetletne osnovne šole.**

5.1 ZAKAJ SE JE ŠOLA ODLOČILA ZA UVAJANJE DEVETLETNE OSNOVNE ŠOLE V PRVEM KROGU?

V obdobju od 1970 do 1990 je bilo priseljevanje prebivalstva v Kranj največje, ker je bila industrija dobro razvita in tovarne so potrebovale nove delavce. Osnovne šole v Kranju so bile takrat po številu učencev zelo velike, posamezne šole so imele več kot tisoč učencev. Na robu mesta se je zgradilo novo blokovsko naselje Planina z zelo močno naselitvijo in na tem območju delujejo še danes tri šole, med njimi tudi OŠ Matije Čopa Kranj.

Osnovna šola Matije Čopa Kranj je začela z delovanjem 1. septembra 1988. Učenci in učitelji so prišli iz drugih kranjskih osnovnih šol in tako je prišlo do razbremenitve osnovnih šol v mestni občini Kranj, ki so se dobesedno dušile v preobremenjenosti z učenci. Vendar se je tudi nova šola takoj srečala s problemom prezasedenosti, ki pa se je z leti počasi spreminjal v popolno nasprotje. Zmanjševanje števila rojstev, migracije prebivalstva zaradi zapiranja delovnih mest in ne nazadnje vojna v Sloveniji, je počasi in vztrajno zmanjševalo število učencev.

Pregled števila učencev in oddelkov od šolskega leta 1988/89 do vključno šolskega leta 2004/2005 pokaže zmanjševanje števila učencev in postopni prehod iz osemletnega programa na devetletni program. Tako je šola izkoristila prostorske in kadrovske zmogljivosti ter gradila kvaliteto, s katero si je uspela zagotavljati vpis učencev in tako tudi delovanje šole. Vpisa učencev ni bilo mogoče pričakovati iz lastnega šolskega okoliša, zato si je šola zagotavljala učence iz širšega okolja, oziroma iz šolskih okolišev drugih šol. Za vpis so se

odločali predvsem tisti starši, ki jih je pritegnila kvaliteta izvajanja programa nove devetletne osnovne šole, dobra komunikacija med šolo in starši, fleksibilna organizacija šolskega dela in številne interesne dejavnosti, ki jih šola izvaja v času bivanja učencev v šoli. Iz vsega tega je z leti nastajalo zaupanje v delo šole, ki se kaže na vseh področjih, v zadnjem obdobju tudi z integracijo otrok s posebnimi potrebami, tako tistih s primanjkljajem na določenih področjih razvoja, kot tudi pri delu z nadarjenimi učenci in vključevanjem učencev s statusom tujca.

Tabela 5.1 : Pregled števila vpisanih učencev in obseg dejavnosti – osemletni in devetletni program – od šolskega leta 1988/89 do vključno šolskega leta 2004/2005 (OŠ Matije Čopa Kranj)

šolsko leto	število učencev	število oddelkov	število oddelkov-osemletka	število oddelkov-devetletka
1988/1989	911	32	32	0
1989/1990	966	34	34	0
1990/1991	1031	37	37	0
1991/1992	1015	36	36	0
1992/1993	986	36	36	0
1993/1994	907	33	33	0
1994/1995	847	32	32	0
1995/1996	793	30	30	0
1996/1997	707	27	27	0
1997/1998	635	25	25	0
1998/1999	572	23	23	0
1999/2000	539	23	18	5
2000/2001	487	22	12	10
2001/2002	468	21	6	15
2002/2003	447	20	4	16
2003/2004	432	19	2	17
2004/2005	420	18	0	18

Vir : Letni delovni načrt OŠ Matije Čopa Kranj

Dejavnik, ki ugodno vpliva na razmere v katerih se izvaja osnovnošolski program, je žal vsakoletni upad števila na novo vpisanih učencev. Ugodni dejavnik je predvsem prostor, ki ga je v nekaterih osnovnih šolah dovolj. Seveda pa je pri tem potrebno povedati, da je vzdrževanje velikih površin, ki jih imajo osnovne šole, veliko breme za občine. Finančna sredstva, ki jih šole prejemajo za vzdrževanje, so vezana na število oddelkov.

Upadanje števila učencev je največje v mestih. V najboljši poziciji so osnovne šole na podeželju in v primestnih okoljih, kjer nastajajo nova stanovanjska naselja, ker se mestni prebivalci mest selijo v individualne hiše. Iz tabele 5.2. je razviden upad števila učencev za vse osnovne šole v Sloveniji, kar močno vpliva na organizacijo dela in tudi na kadrovske področje v osnovnih šolah.

Tabela 5.2 : Število učencev v vseh osnovnih šolah v R Sloveniji od šolskega leta 1992/93 do 2003/2004

šolsko leto	število učencev v osnovnih šolah v R Sloveniji
1992/1993	217.269
1993/1994	213.445
1994/1995	209.921
1995/1996	207.909
1996/1997	201.124
1997/1998	195.603
1998/1999	190.108
1999/2000	185.688
2000/2001	181.743
2001/2002	178.861
2002/2003	176.258
2003/2004	177.650

Vir : (2003) Vodenje v vzgoji in izobraževanju 1/2003. Šola za ravnatelje, Kranj

Prvo leto izvajanja 9-letnega programa šole vpišejo **dve generaciji učencev**, zato je upadanje nekoliko manjše in ugodno za zaposlovanje strokovnih delavcev. Pomembno je poudariti, da se hkrati postopoma zaključuje tudi osemletni program. V šolskem letu 2004/2005 bodo šole vpisale v prvi razred samo šestletne učence, zato bo spet večji upad števila učencev.

Od šolskega leta 1992/93 do leta 2002/2003 se **je število učencev** v osnovnih šolah v Sloveniji **zmanjšalo za 18,88 %**. Ob tem podatku pa je potrebno poudariti, da se je **število oddelkov zmanjšalo le za 6,04%**, kar pomeni manj

učencev na oddelek in tako višji standard za izvajanje vzgojno-izobraževalnega dela. (glej Chwatal, 2003: 80)

Odgovor na vprašanje **zakaj se je OŠ Matije Čopa Kranj odločila za uvajanje devetletnega programa**, je mogoče povzeti iz tabele 5.1., ki pokaže, da je imela šola ob zmanjševanju števila učencev vse večje prostorske zmogljivosti. Prav tako pa je mogoče sklepati, da je bilo **dovolj tudi kadrovskih zmogljivosti**. Ob upadanju števila učencev se je zmanjševal tudi obseg pedagoškega dela. Vodstvo šole se je tega dobro zavedalo in začelo s pripravami na uvajanje devetletne osnovne šole že takoj po sprejetju nove šolske zakonodaje v letu 1996.

5.2 KAKŠNE SO BILE PRIPRAVE NA UVAJANJE ?

Intenzivne priprave so se začele že v letu 1997, ker je bilo s šolsko zakonodajo načrtovano, da se prve šole vključijo v poskusno uvajanje devetletnega programa v šolskem letu 1999/2000.

Minister dr. Slavko Gaber je 16. aprila 1997 v OŠ Matije Čopa v Kranju opravil posvet o uvajanju devetletne osnovne šole z vsemi ravnateljki gorenjskih osnovnih šol, župani občin (*ustanoviteljice osnovnih šol*), sveti staršev in tudi učiteljskim zborom šole gostiteljice. Stališča, tako strokovna in politična, so bila zelo nasprotujoča. Odmevna medijska poročanja so netila zelo različna mnenja, kar je močno prisotno tudi danes. Starši so bili zelo razdvojeni, prav tako tudi učitelji. V tistem času so se kresala zelo nasprotujoča strokovna mnenja, ki so se politizirala.

Osnovna šola Matije Čopa je kljub različnim dvomom nadaljevala priprave, da se vključi v poskusno uvajanje devetletne osnovne šole v prvem krogu in to s prvim in sedmim razredom. **Ministrstvo za šolstvo in šport je 20. marca 1998 izdalo Odredbo o postopnem uvajanju 9-letne osnovne šole. 1. aprila 1998** se je učiteljski zbor s tajnim glasovanjem (80% za) odločil za vključitev v uvajanje devetletke. Svet staršev in svet šole sta prav tako soglašala, da se šola prijavi na razpis za vključitev v poskusno uvajanje. **5. oktobra 1998** je

šola oddala razpisno dokumentacijo za uvajanje devetletne osnovne šole. Učitelji so se intenzivno izobraževali za nove programe, opravljenih je bilo veliko srečanj s starši, potekale so organizacijske priprave, urejali in opremljali so se prostori.

Ministrstvo za šolstvo in šport je 16. 4. 1999 izdalo dovoljenje za izvajanje programa devetletne osnovne šole – OŠ Matije Čopa Kranj se v šolskem letu 1999/2000 vključi v poskusno uvajanje programa 9-letne osnovne šole s 1. in 7. razredom.

Tako so bile zaključene obsežne priprave in dane pravne podlage, da je šola lahko začela **1. septembra 1999 pouk v devetletni osnovni šoli z dvema oddelkoma prvega razreda in tremi oddelki sedmega razreda.** V šolskem letu 1999/2000 je bilo izjemno težko uravnavati tako nasprotujoča mnenja javnosti kot tudi zaskrbljenost staršev, ali so se prav odločili. Pri tem moram poudariti, da je bilo učencem, ki so iz petega razreda osemletke prešli v sedmi razred devetletke, ponujena možnost nadaljevanja šolanja po osemletnem programu na bližnji sosednji šoli, ki je izvajala le program osemletke. V petih šolskih letih se nihče od staršev ni odločil za to možnost. Prav to je šoli dokaz, da je izpolnila pričakovanja staršev, ki ji zaupajo. V šoli so se že v prvem letu uvajanja devetletnega programa odločili, da bo njihovo delo temeljilo na partnerskem odnosu s starši.

Učiteljski zbor in vodstvo šole je delo zastavilo tako, da je s starši zelo odkrito komuniciralo, jih seznanjalo z vsemi novostmi pa tudi napakami, ki so se dogajale. Počasi so starši vse bolj zaupali šoli in niso sprejemali različnih negativnih sugestij medijev in tudi vplive številnih staršev drugih šol, ki so imeli napačne informacije o uvajanju devetletne osnovne šole.

5.3 IZVAJANJA NOVEGA PROGRAMA DEVETLETNE OSNOVNE ŠOLE IN KADROVSKE REŠITVE.

V osnovni šoli Matije Čopa Kranj je zaposlenih 42 strokovnih delavcev. Vzgojno izobraževalno delo opravljajo učitelji, svetovalni delavci in drugi strokovni delavci. V prvem triletju ga izvajata učitelj razrednega pouka in vzgojitelj predšolskih otrok, v drugem triletju učitelj razrednega pouka in učitelj predmetnega pouka, v zadnjem triletju pa učitelj predmetnega pouka. V oddelkih, kjer so vključeni učenci s posebnimi potrebami, poleg učitelja sodeluje še strokovni delavec s specialno pedagoško izobrazbo. Podaljšano bivanje pa izvajajo učitelj razrednega in predmetnega pouka ter vzgojitelj predšolskih otrok.

Izvajanja devetletnega osnovnošolskega programa je prineslo velike vsebinske in organizacijske spremembe v izvajanju pouka. Pri tem se je povečeval tudi obseg pedagoškega dela, ki ga financira Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. **Nove zaposlitve strokovnih delavcev** so bile na naslednjih področjih:

- zaposlitev vzgojiteljice v prvem razredu
- jutranje varstvo učencev 1. razreda
- izvajanje fleksibilne in delne zunanje diferenciacije od 4. do 9. razreda
- uvajanje izbirnih predmetov
- uvajanje interesne dejavnosti s področja umetnosti, tehnike in tehnologije za učence tretjega obdobja v obsegu tri ure tedensko.
- uvajanje delovnega mesta laboranta v obsegu 25 odstotkov pri pouku naravoslovja v 6. in 7. razredu ter kemiji, fiziki in biologiji v 8. in 9. razredu

5.3.1 Zaposlitev vzgojiteljice v prvem razredu

Prav gotovo je zaposlitev **vzgojiteljice** v prvem razredu velika sprememba v izobraževanju osnovnošolskih otrok. Ker vstopajo v 1. razred leto mlajši otroci, sodeluje pri pouku skupaj z učiteljico tudi vzgojiteljica. **Obseg dela vzgojiteljice** v oddelku je odvisen od števila učencev (do 24 učencev - 10 pedagoških ur; od 24 do 28 učencev - 15 pedagoških ur). Potrebno je

izpostaviti, da je bilo med strokovnimi delavci čutiti razmišljanje, zakaj se zaposli novo delavko, ko se zmanjšuje obseg dela. V primeru vključevanja šestletnih otrok je bila strokovna podlaga na ravni države enotna, da je za to delo najprimernejša vzgojiteljica. Vodstvo šole je zaposlilo vzgojiteljico iz kranjskih vrtcev. Prav to se je izkazalo kot odlično in pri starših izjemno pozitivno sprejeto. Rešitev z dvema učiteljicami prav gotovo ne bi bila primerna, ker so vzgojiteljice mnogo bolj usposobljene za delo s šestletnim otrokom.

5.3.2 Jutranje varstvo za učence 1. razreda devetletke

Novost, ki jo Ministrstvo za šolstvo znanost in šport zagotavlja šestletnim otrokom, je tudi jutranje varstvo. Pomembno je, da ni omejitve, koliko ur tedensko se lahko izvaja in tako ima šola možnost organizacije, ki je prilagojena potrebam staršev. Osnovna šola Matije Čopa Kranj organizira jutranje varstvo od 5.00 do 8.00 ure, oziroma do začetka pouka. **Tedenski obseg jutranjega varstva je 13,50 ure**, kar je dodatno sistemizirano delovno mesto strokovnega delavca (0,38), ker je pedagoška obveznost strokovnega delavca v jutranjem varstvu 35 ur tedensko.

5.3.3 Izvajanje fleksibilne in delne zunanje diferenciacije od 4. do 9. razreda

S postopnim uvajanjem fleksibilne in delne zunanje diferenciacije od 4. do 9. razreda se **povečuje število pedagoških ur**. Učenci se pri predmetih slovenščina, matematika in tuj jezik razdelijo na tri ravni zahtevnosti, število skupin pa je odvisno od skupnega števila učencev (normativ - največ 28 učencev v skupini). Cilj diferenciacije je, da je v skupini manjše število učencev, kar omogoča kvalitetnejše delo. Z delitvijo učencev v skupine se poveča število pedagoških ur. To je posebno pomembno pri vsakoletnem kadrovskem planiranju, ki ga ravnatelj načrtujejo že v mesecu maju tekočega šolskega leta in od Ministrstva za šolstvo, znanost in šport pridobijo soglasje za organizacijo pedagoškega dela v prihodnjem letu. Sklep MŠZŠ (oz. odobritev predloga) je podlaga za sistemizacijo delovnih mest.

Ravnateljica OŠ Matije Čopa Kranj v mesecu maju strokovnim delavcem na pedagoški konferenci predstavi predlog obsega pedagoškega dela za prihodnje šolsko leto. **Predstavitev predloga za šolsko leto 2004/2005 je bila 20. 5. 2004** skupaj z utemeljitvami, ki jih je ravnateljica posredovala MŠZŠ. Potrditev predloga pričakujejo v sredini meseca junija 2004.

V šolskem letu **2004/2005** bo OŠ Matije Čopa Kranj **popolna devetletna osnovna šola z dvema oddelkoma vsakega razreda.**

Tabela 5.3 : Število razredov in oddelkov v šolskem letu 2004/2005

1. raz.	2. raz.	3. raz.	4. raz.	5. raz.	6. raz.	7. raz.	8. raz.	9. raz.	SKUPAJ oddelkov	ŠT. UČ. (pričakovano)
2	2	2	2	2	2	2	2	2	18	420

Vir: delovno gradivo – pedagoška konferenca OŠ M. Čopa Kranj, maj 2004

Iz delovnega gradiva pedagoške konference predstavljam **povečanje števila ur pouka** zaradi izvajanja **fleksibilne diferenciacije** v 4., 5., 6. in 7. razredu ter **delne zunanje** diferenciacije pouka pri slovenščini, matematiki in angleščini v 8. in 9. razredu za šolsko leto 2004/2005.

Organizacija izvajanja diferenciacije zahteva poglobljeno delo pri organizaciji pouka in izdelavi urnika, kjer je potrebno upoštevati, da ima vsak učenec 7., 8. in 9. **razreda tri izbirne predmete** in tri predmete, kjer se izvaja diferenciacija. Iz tega sledi, da imajo učenci zelo različne urnike, ki jih je potrebno umestiti v skupni urnik celotne šole in pri tem upoštevati, da učenci nimajo prostih ur v dopoldanskem času.

Tabela 5.4: Povečanje števila pedagoških ur – fleksibilna in delna zunanja diferenciacija - šolsko leto 2004/2005

razred/št. učencev	SLOVENŠČINA št. ur tedensko	MATEMATIKA št. ur tedensko	ANGLEŠČINA št. ur tedensko	SKUPNO ŠTEVILO UR- dodatno za diferenciacijo
4.A	5	4	2	
4.B	5	4	2	
+ 1 sk. fleks. dif.	1	1	0	2
4. razred 45	11	9	6	
5.A	5	4	3	
5.B	5	4	3	
+ 1 sk. fleks. dif.	1	1	0	2
5. razred 45	11	9	6	
6.A	5	4	4	
6.B	5	4	4	
+ 1 sk. fleks. dif.	1	1	0	2
6. razred 40	11	9	8	
7.A	4	4	4	
7.B	4	4	4	
+ 1 sk. fleks. dif.	1	1	1	3
7.razred 51	9	9	9	
8.A	3,5	4	3	
8.B	3,5	4	3	
+ 1 sk. del. z. dif.	3,5	4	3	10,5
8. razred 53	10,5	12	9	
9.A	4.5	4	3	
9.B	4.5	4	3	
+ 1 sk. del. z. dif.	4.5	4	3	11,5
+ 1 sk. del. z. dif.	4.5	4	3	11,5
9. razred 51	18	16	12	
SKUPAJ				43,5

Vir: delovno gradivo – pedagoška konferenca OŠ M. Čopa Kranj, maj 2004

Izvajanje **fleksibilne diferenciacije** se v devetletni osnovni šoli začne **v 4. razredu** v tretjem ocenjevalnem obdobju, kjer jo šola izvaja pri slovenščini in matematiki eno uro tedensko (izvedenih je cca 12 ur). V **5. in 6. razredu** se izvaja ena ura tedensko prav tako pri slovenščini in matematiki. V **7. razredu** se fleksibilna diferenciacija izvaja tudi pri tujem jeziku in tako je omogočen

postopni prehod k vsem trem predmetom. V praksi se je potrdilo, da je prav postopnost v obremenitvi učencev zelo pomembna. Hkrati se je pri starših utrdilo zaupanje, da delitev učencev na ravni zahtevnosti ne pomeni socialnega strukturiranja, ampak pripravo na nadaljnjo delno zunanjo diferenciacijo. (glej Mustar in Škrab Grašič, 2004:120)

Delna zunanja diferenciacija v 8. in 9. razredu se izvaja pri slovenščini, matematiki in angleščini pri vseh urah celo šolsko leto. Primer (glej tabelo št. 5.4) navaja pri 9. razredu, ki ima dva oddelka, štiri skupine v katerih se izvaja diferenciran pouk. Normativ za določitev števila skupin je ena skupina več kot je oddelkov. V navedenem primeru so v obeh oddelkih vključeni učenci s posebnimi potrebami, zato šola s soglasjem MŠZŠ izvaja delno zunanjo diferenciacijo v štirih skupinah.

Iz primera vidimo povečanje števila pedagoških ur (43,5 ur) zaradi izvajanja diferenciacije, kar pomeni **dve delovni mesti pedagoških delavcev** več.

5.3.4 Uvajanje izbirnih predmetov

Izbirni predmeti so velika novost v devetletni osnovni šoli predvsem zato, ker jih učenci v naboru, ki ga posamezna šola ponudi, izbirajo prostovoljno. Število izbirnih predmetov, ki jih šola lahko v enem šolskem letu izvaja (vsak učenec izbere tri predmete), je omejeno s številom oddelkov in normativom učencev v skupini. Že prvo leto izvajanja **v šolskem letu 1999/2000, so izbirni predmeti zahtevali devet dodatnih pedagoških ur**. Posebno pozornost je potrebno nameniti izbirnim predmetom tudi zato, ker so številčno ocenjeni in jih učenci ter starši za naslednje šolsko leto izbirajo tudi na osnovi predhodne kvalitetne izvedbe.

Predstavitev izbranih izbirnih predmetov za šolsko leto 2004/2005 in število pedagoških ur, ki so potrebne za njihovo izvedbo, je bila strokovnim delavcem posredovana v maju 2004. Ugotovila sem, da ima OŠ Matije Čopa zaposlene strokovne delavce, ki imajo ustrezne smeri strokovne izobrazbe, da lahko učijo

vse izbrane izbirne predmete. Za sistemizacijo delovnih mest je to zelo pomemben dejavnik, ki marsikateremu strokovnemu delavcu omogoča polno pedagoško obveznost oziroma zaposlitev.

Šola je že v začetku delovanja zaposlovala pedagoške delavce s končanim dvo-predmetnim študijem (npr. prof. geografije in zgodovine, prof. biologije in kemije). Pri ponudbi izbirnih predmetov se je izkazalo, da prav močna izobrazbena struktura zaposlenih omogoča široko ponudbo izbirnih predmetov. V nasprotnem primeru bi bilo potrebno iskati nove sodelavce z ustrezno izobrazbo, že zaposleni na šoli pa bi ostajali brez polne pedagoške obveznosti.

Tabela 5.5: Pregled izbranih izbirnih predmetov za šolsko leto 2004/2005

zap. št.	<i>izbrani predmeti</i> (iz nabora izbirnih predmetov)	število skupin	št. dodatnih skupin-delitev po normativu:	Število Ped. ur Tedensko
1	nemščina I.	1		2
2	nemščina II.	1		2
3	kritično mišljenje	2		2
4	etično raziskovanje	1		1
5	jaz in drugi	1		1
6	likovno snovanje II.	1		1
7	likovno snovanje III.	1		1
8	daljnogledi in planeti	1		1
9	glasba - glasbena dela	1		1
10	obdelava gradiv - umetne mase	1	1	2
11	prehrana - načini prehranjevanja	1	1	2
12	prehrana - sodobna priprava hrane	1	1	2
13	multimedija	1	1	2
14	računalniško omrežje	1	1	2
15	urejanje besedil	1		1
16	slovenščina - gledališki klub	2		2
17	izbrani šport - košarka	1		1
18	šport za zdravje	1	1	2
19	šport za sprostitev	1	1	2
20	turistična vzgoja	1		1
21	vzgoja za medije - televizija	1		1
	skupaj	23	7	32

Vir: delovno gradivo – pedagoška konferenca OŠ M. Čopa Kranj, maj 2004

Primerjava števila ur izbirnih predmetov v šolskem letu 1999/2000 in število ur za šolsko leto 2004/2005 pokaže naslednje povečanje potreb delovnih mest zaradi izvajanja izbirnih predmetov:

Tabela 5.6: Povečanje pedagoških ur pri izbirnih predmetih

šolsko leto	število pedagoških ur	delež delovnega mesta
1999/2000	9	0,41
2004/2005	32	1,45

Vir: delovno gradivo – pedagoška konferenca OŠ M. Čopa Kranj, maj 2004

5.3.5 Uvajanje interesne dejavnosti s področja umetnosti, tehnike in tehnologije za učence tretjega obdobja v obsegu tri ure tedensko.

Pri uvajanju devetletne osnovne šole se je število ur pri predmetih likovna vzgoja, glasbena vzgoja, tehnika in tehnologija zmanjšalo, ker učenci interese s teh področij lahko zadovoljivo nadomestijo pri izbirnih predmetih. Kljub temu pa so v sistem umeščene še interesne dejavnosti s področja umetnosti, tehnike in tehnologije za učence tretjega obdobja v obsegu tri ure tedensko. Cilj tega je, da učenci pridobijo še več znanj s teh področij v okviru šole in jim ni potrebno obiskovati številne dejavnosti izven šole, ki jih starši dodatno plačujejo.

5.3.6 Uvajanje delovnega mesta laboranta v obsegu 25 odstotkov pri pouku naravoslovja v 6. in 7. razredu ter kemiji, fiziki in biologiji v 8. in 9. razredu

Delovno mesto laboranta v obsegu 25 odstotkov pri pouku naravoslovja v 6. in 7. razredu ter kemiji, fiziki in biologiji v 8. in 9. razredu je popolna novost v osnovnošolskem izobraževanju. Delo laboranta v osnovni šoli je bilo potrebno popolnoma na novo umestiti v učni proces, kar ni bilo vedno lahko. V šolskem letu 2004/2005 bo delo laboranta obsegalo 8,5 ur tedensko. Laborant je v pomoč učitelju naravoslovnih predmetov pri izvajanju praktičnega dela z učenci, ki ga novi učni načrti pri teh predmetih na novo uvajajo.

5.3.7 Delo razrednikov

Prav tako se je **povečalo število ur**, ki so namenjene **učiteljem razrednikom za prvi in sedmi razred** (2 uri na oddelek), ki niso osnova za sistemizacijo delovnih mest. Ure, ki so z normativom namenjene opravljanju razredništva, so zelo pomemben dejavnik pri osebnem dohodku, posebno pri strokovnih delavcih z manjšo pedagoško obveznostjo, ker se te ure prištevajo kot dodatek k osebnemu dohodku.

Pojasnilo:

Učna obveznost učiteljev v osnovni šoli je 22 pedagoških ur tedensko, lahko je tudi manjša – 19 ur, kar pa pomeni, da se delavcu osebni dohodek zmanjša za cca 10%. Pri tem je pomembno poudariti, da ima učitelj kljub temu popolno socialno varnost kot v primeru polne učne obveznosti.

5.4 KADROVSKE REŠITVE PRI UVAJANJU DEVETLETNE OSNOVNE ŠOLE.

Tabela 5.7: Pregled povečanja števila ur za izvajanje učno-vzgojnega procesa in deleži delovnih mest; šolsko leto 1999/2000 in 2004/2005 – popolna devetletka (OŠ Matije Čopa Kranj)

šolsko leto 1999/2000				
vrsta dela	1. razred ure	Delež del. mesta	7. razred ure	delež del. mesta
vzgojiteljica	20 ur	0,91	-----	-----
jutranje varstvo 1. razred	13,5 ur	0,38	-----	-----
diferenciacija SLO, MAT, ANG	-----	-----	3 ure	0,13
izbirni predmeti	-----	-----	9 ur	0,41
interesna dejavnost	-----	-----	3 ure	0,13
laborant	-----	-----	2,25 ure	0,10
SKUPAJ	33,5 ur	1,29	17 ur	0,77
šolsko leto 2004/2005				
vrsta dela	1. razred ure	delež del. mesta	4. – 9. razred	delež del. mesta
vzgojiteljica	20 ur	0,91	-----	-----
jutranje varstvo 1. razred	13,5 ur	0,38	-----	-----
diferenciacija SLO, MAT, ANG	-----	-----	43,5	1,97
izbirni predmeti	-----	-----	32 ur	1,45
interesna dejavnost	-----	-----	3 ure	0,13
laborant	-----	-----	8,5 ure	0,39
SKUPAJ	33,5 ur	1,29	87 ur	3,95

Vir: sistemizacija delovnih mest OŠ M. Čopa Kranj

Tabela 5.8: Deleži delovnih mest

šolsko leto	delež delovnega mesta
1999/2000	2.06
2004/2005	5.24
povečanje	3.18

Vir: sistemizacija delovnih mest OŠ M. Čopa Kranj

Iz tabele 5.8 je razvidno, da se je od šolskega leta 1999/2000 do vključno šolskega leta 2004/2005 **povečal delež delovnih mest za 3.18**. V reševanju kadrovske problematike je tak delež delovnih mest (strokovnih delavcev) velikega pomena. Ob tem je potrebno poudariti, da je v tem časovnem obdobju šola prešla iz treh oddelkov posameznega razreda na dva oddelka, kar bo tudi v bodoče.

V šolskem letu 2004/2005 bo imela šola 18 oddelkov s 420 učencev. S problemom upadanja števila učencev se sedaj srečujejo že vse šole v mestni občini Kranj, zato bo z občinskim odlokom uzakonjen **enakomeren vpis** po dva oddelka v vsaki od treh šol, ki imajo skupen šolski okoliš v naselju Planina. Zagotavljanje vpisa za dva oddelka učencev pomeni za obstoj šole in zaposlene zelo veliko.

5.4.1 Kje je šola še pridobivala delovna mesta?

V OŠ Matije Čopa Kranj so že ob uvajanju novega devetletnega programa pragmatično ocenili, da pri zmanjšanju obsega pedagoškega dela tudi dodatno pridobljene ure za posamezne predmete zelo veliko pomenijo. V naslednjih šolskih letih, ko se je število oddelkov na devetletnem programu povečevalo, na osemletnem pa zmanjševalo, se je pokazalo, da je bila odločitev pravilna.

Zelo pomembno področje delovanja devetletne šole je **podaljšano bivanje učencev**. Zakonodaja določa v devetletki **vključitev učencev od 1. do 6. razreda**. Pri podaljšanem bivanju je zelo pomembna organizacija dela in ponudba dejavnosti, ki jih šola organizira. S prehodom na evropski delovni čas

staršev, se je časovni obseg bivanja učencev še povečal. Na primeru OŠ Matije Čopa Kranj sem ugotovila, da je njihov delovni čas, ko imajo učence pri pouku in podaljšanem bivanju od 5.00 do 17.00 ure. V tem času organizirajo tudi vse dejavnosti, ki jih učenci obiskujejo. To je zelo pomembno za učence v starostnem obdobju od 6 let do 11 let, ki so v podaljšanem bivanju in jim je potrebno organizirati prijetno bivanje v šoli. Skupaj s starši je šola organizirala delo tako, da učenec, ki šolo zapusti ob 17.00 uri opravi vse šolsko delo in obične dejavnosti v tem času. Pomembno je, da je po tej uri prost in preostanek dneva preživi v družinskem krogu, brez šolskih obveznosti. Opisana organizacija dela se je pokazala kot dobra in pri starših pozitivno sprejeta. Vsako šolsko leto se zaradi tega vpisujejo novi učenci tudi iz drugih šolskih okolišev.

Podatki o vpisu učencev v oddelke podaljšanega bivanja za šolsko leto 2004/2005 pokažejo povečanje števila vpisanih učencev v primerjavi s šolskim letom 2003/2004, kar potrjuje zgoraj opisano predstavitev organizacije dela in bivanja učencev v šoli.

Tabela 5.9: Vpis učencev v oddelke podaljšanega bivanja od 1. do 6. razreda v šolskih letih 2003/2004 in 2004/2005

šolsko leto	vseh učencev od 1. do 6. raz.	št. vpisanih učencev v oddelke podaljšanega bivanja	% vpisanih uč.	število oddel.
2003/2004	227	142	62,25	7
2004/2005	269	189	70,26	7

Vir: delovno gradivo – pedagoška konferenca OŠ M. Čopa Kranj, maj 2004

Iz tabele 5.9 lahko ugotovimo, da je šola utrdila zaupanje staršev in povečala vpis učencev v oddelke podaljšanega bivanja za prihodnje šolsko leto 2004/2005. Iz podatkov, ki sem jih analizirala, sem ugotovila, da ima šola sedem oddelkov podaljšanega bivanja že vse od šolskega leta 1999/2000.

Če bi šola izvajala osemletni program, bi bilo organiziranih le pet oddelkov podaljšanega bivanja (zakon določa vključevanje učencev od 1. do 4. razreda). Povečanje vpisa učencev v oddelke podaljšanega bivanja v devetletni osnovni šoli je v zadnjih petih šolskih letih predstavljalo povečanje zaposlitev **dveh strokovnih delavcev** (učiteljev) več.

Ob zelo dodelani in strokovno utemeljeni organizaciji dela na šoli, sem ugotovila, da je vodstvo šole namenilo veliko pozornost tudi vključitvi šolske svetovalne službe v reševanje socialne problematike učencev. Zaposleni sta **dve strokovni delavki**: pedagoginja in socialna delavka. Po normativih na število oddelkov pripada šoli le 0,90 deleža delovnega mesta svetovalnega delavca, ki ga zagotavlja Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.

Ravnateljica je s predstavitvijo socialne strukture učencev (veliko brezposelnih staršev, težje življenjske razmere) utemeljila potrebo po dveh strokovnih delavkah v šolski svetovalni službi. Tako mestna občina Kranj kot ustanoviteljica šoli financira 0,50 deleža delovnega mesta svetovalnega delavca, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport pa po sklepu še 0,60 deleža delovnega mesta. Tako ima šola zaposleni **dve svetovalni delavki**, ki zelo veliko prispevata k reševanju tako strokovne kot tudi socialne problematike učencev.

Tabela 5.10: Skupni pregled vseh dodatnih delovnih mest v devetletni osnovni šoli Matije Čopa Kranj

vrsta dela	delež delovnega mesta
vzgojiteljica	0,91
jutranje varstvo 1. razred	0,38
diferenciacija SLO, MAT ANG	1,97
izbirni predmeti	1,45
interesna dejavnost	0,13
laborant	0,39
učitelj v podaljšanem bivanju	2,00
svetovalni delavec	1,10
SKUPAJ	8,33

Vir: sistemizacija delovnih mest OŠ M. Čopa Kranj

Iz tabele 5.10 lahko ugotovimo, da je k reševanju kadrovske problematike strokovnih delavcev prav gotovo prispevala dovolj zgodnja usmeritev šole, da se vključi v devetletni osnovnošolski program. V primeru, da bi šola danes delovala po osemletnem programu, bi se prav gotovo morali ukvarjati s presežki strokovnih delavcev. Šola je na novo zaposlila samo vzgojiteljico, za vsa ostala dela pa je imela že zaposlene strokovne delavce in jim tako ohranila delovna mesta in socialno varnost. Prav to je zelo vplivalo na klimo v kolektivu in vzpodbujalo strokovne delavce k dodatnemu izobraževanju.

5.4.2 Kaj je šola ob povečanju delovnih mest še pridobila?

Pridobljeno znanje strokovnih delavcev je prineslo **strokovno in osebno rast posameznikov** in odločilno prispevalo k ugledu šole. Strokovni delavci so v sistemu napredovanja na področju vzgoje in izobraževanja **pridobivali strokovne nazive**: mentor, svetovalac in svetnik ter **napredovali v plačilnih razredih**. Osnovna šola Matije Čopa Kranj je postala tudi **mentorska šola** drugim osnovnim šolam, ki so v devetletni program vstopale pozneje. Učitelji

predstavljajo svoje izkušnje in znanje kot predavatelji na strokovnih srečanjih in objavljajo prispevke v strokovnih revijah. Danes je kolektiv prepričan, da je bila usmeritev v devetletni osnovnošolski program pravilna.

6 SKLEP

Sprememba osnovnošolskega sistema na obvezno devetletno izobraževanje v Sloveniji je prinesla številne vsebinske novosti in spremembe. Prav gotovo je vstop šestletnega otroka v prvi razred osnovne šole in s tem približevanje ostalim šolskim sistemom v drugih evropskih državah, ena najpomembnejših sprememb.

Uvajanje fleksibilne in delne zunanje diferenciacije so spremembe, ki v našem prostoru zahtevajo daljše časovno obdobje, da se nanje navadijo vsi udeleženci učno-vzgojnega procesa (učenci, učitelji in starši). Tako z diferenciacijo kot tudi z izbirnimi predmeti, se šole prilagajajo individualnim razlikam med učenci in s tem seveda njihovim sposobnostim, zmožnostim in interesom. Pri tem je potrebno veliko strpnosti in poglobljeni strokovni pristop, da se zastavljene spremembe in cilji tudi dosežejo. S tem se je potrdila moja prva zastavljena hipoteza, da devetletna osnovna šola prinaša številne vsebinske novosti in spremembe.

Na primeru osnovne šole Matije Čopa sem ugotovila, da izvajajo fleksibilno in delno zunanjo diferenciacijo po zastavljenem konceptu sprememb brez težav. Prav tako nimajo težav z izbirnimi predmeti, ki so jih uvajali zelo premišljeno in v sodelovanju z učenci in starši. S tem so mnogim učencem omogočili obiskovanje predmetov in tako zadovoljili njihove interese. Pred tem so številne dejavnosti učenci obiskovali izven šole (večinoma plačane dejavnosti). Dolgoletno delo s starši se je pokazalo kot odlična naložba. Svet staršev je v maju 2004 zavrnil negativne polemike v medijih glede uvajanja devetletke, predvsem diferenciacije, izbirnih predmetov in obremenjenosti učencev. O tem je poročal predsednik sveta staršev na regijskem posvetu gorenjskih osnovnih šol z Ministrstvom za šolstvo, znanost in šport.

Poleg tega pa sem ugotovila, da je spreminjanje prepričanj in stališč udeležencev v procesu spreminjanja šolskega sistema najtežja naloga. Vsebinske novosti in spremembe odločilno vplivajo na notranjo organizacijo

posamezne šole in posegajo na področje kadrov ter sistemizacijo delovnih mest.

Načrtovanje kadrov in njihov razvoj mora biti v vsaki osnovni šoli zastavljen dolgoročno, kar pomeni, da ravnatelj za vsakega strokovnega delavca izdelava dolgoročni individualni plan zaposlitve in ga umesti v globalni plan šole za obdobje ene generacije šolanja učencev (devet šolskih let).

Na primeru osnovne šole Matije Čopa Kranj, sem potrdila hipotezo, da je mogoče kljub upadanju števila učencev ohraniti delovna mesta. Poudariti moram, da gre pri tem za zmanjšano učno obveznost strokovnih delavcev (19 ur), ki jo zakonodaja predvideva. Moja ugotovitev je, da je to izjemnega pomena za socialno varnost zaposlenih in ne nazadnje tudi za klimo v kolektivu. Zelo pomembno je, da vodstvo šole pravilno predstavi usmeritve in program ohranjanja delovnih mest po tem konceptu. Ugotovila sem, da se v osnovni šoli Matije Čopa Kranj v celoti izvaja dolgoročno načrtovanje zaposlovanja kadrov, s katerimi šola že razpolaga. Vzporedno s tem poteka tudi njihovo dodatno izobraževanje, oziroma usposabljanje za poučevanje več predmetov.

Strokovni delavci so v pripravi na uvajanje in med samim izvajanjem novega devetletnega programa pridobili številna nova znanja, kar jim je omogočilo strokovno in osebno rast. Prav ti strokovni delavci so postali mentorji tistim, ki so v prenovljeni sistem vstopali kasneje. Z njihovim strokovnim delom se je povečeval ugled in kvaliteta šole. Zaradi tega se je večal vpis učencev v šolo iz drugih šolskih okolišev. Potrdila se je moja hipoteza, da je prenova osnovne šole strokovnim delavcem omogočila, da so napredovali tudi v plačilnih razredih in pridobivali strokovne nazive. Osnova za to pa je v povečanem in kvalitetnem strokovnem delu.

Dokaz navedenim dejstvom je organizacija dela mentorske mreže šol v šolskem letu 2003/2004, kjer so strokovni delavci osnovne šole Matije Čopa izvajali mentorstvo za dvanajst predmetnih področij. Z delom bodo nadaljevali tudi v prihodnjih šolskih letih.

Cilj diplomske naloge je bil na primeru raziskati, ali se z uvedbo devetletnega osnovnega šolanja zmanjša ali poveča obseg dela. Ugotovila sem, da se je v OŠ Matije Čopa Kranj število oddelkov v obdobju petih šolskih let postopoma zmanjševalo in bo v šolskem letu 2004/2005 doseglo spodnjo mejo (šola z dvema oddelkoma posameznega razreda). Kljub temu se je obseg pedagoškega dela postopoma povečeval, s tem je prišlo do nekaterih novih zaposlitev, oziroma je bilo mogoče ohraniti delovna mesta že zaposlenih strokovnih delavcev. K temu je prispevala tudi pravočasna odločitev šole za uvajanje novega programa devetletne osnovne šole.

Pri študiju obsežnega gradiva, ki mi je bilo dostopno v šoli, sem ugotovila, da je pravočasno in dolgoročno načrtovanje kadrov prednostna naloga vsakega ravnatelja. Pri tem je pomembno, da vsak zaposleni pozna globalno kadrovske usmeritev šole in nato načrtuje svoj individualni strokovni razvoj. Šola lahko uspešno in učinkovito deluje le, če ima tudi dobro izdelan kadrovske načrt in veliko vlaga v izobraževanje učiteljev.

Umirjeno pedagoško delo lahko izvajajo le strokovni delavci, ki niso pod neprestanim pritiskom pred izgubo delovnega mesta.

7 LITERATURA:

(1995) Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.

Brajša, Pavao (1995): Sedem skrivnosti uspešne šole. Doba, Maribor.

Ciperle, Jože, Vovko, Andrej (1988): Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja I. Slovenski šolski muzej, Ljubljana.

Ciperle, Jože, Vovko, Andrej (1999): Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja II. Slovenski šolski muzej, Ljubljana.

Ciperle, Jože, Vovko, Andrej (2002): Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja III. Slovenski šolski muzej, Ljubljana.

Chwatal, Borut (2003): »Pregled nekaterih dejavnikov, ki so vplivali na standard osnovnega šolstva v Sloveniji od šolskega leta 1992/1993 do leta 2002/2003 oz. 2003/2004.« V: (1/2003) Vodenje o vzgoji in izobraževanju. Šola za ravnatelje, Brdo pri Kranju, Kranj.

(2004) Diferenciacija in nivojski pouk v prenovljeni šoli. Založništvo Supra, Ljubljana.

Gaber, Slavko (2000):): »Strategies of Educational Reform in South East Europe Countries. Final Report.« V: Strategies of Educational Reform in South East Europe Countries. International Centre Knowledge Promotion, Ljubljana.

Gabršček, Sergij, Dimc, Neli (2000): Strategies of Educational Reform in South East Europe Countries. International Centre Knowledge Promotion, Ljubljana.

Gatewood, Robert D., Feild, Hubert S. (2001): Human Resource selection. Harcourt college Publishers, Orlando.

Kos Knez, Silva (2002): Vzgojno-izobraževalno delo v podaljšanem bivanju v devetletni osnovni šoli. Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.

Kovač Šebart, Mojca (2002): Samopodobe šole. Zavod republike Slovenije za šolstvo; Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.

Kranjc, Ana (1977). Izobraževanje - naša družbena vrednota. Delavska enotnost, Ljubljana.

Kramar, Martin (2004):«Didaktični vidiki diferenciacije.» V: Diferenciacija in nivojski pouk v prenovljeni šoli. Založništvo Supra, Ljubljana.

Milharčič-Hladnik, Mirjam (1995): Šolstvo in učiteljice na slovenskem. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.

Mustar, Marija, Škrab Grašič, Tatjana (2004): »Primeri in rešitve nivojskega pouka od 4. do 9. razreda osnovne šole.« V: Diferenciacija in nivojski pouk v prenovljeni šoli. Založništvo Supra, Ljubljana.

Novak, Bogomir (1995): Šola na razpotju. Didakta, Radovljica.

(1991) Osnovna šola na Slovenskem. Didakta, Radovljica.

Perat Zvonko (1999): Ob prenovi šole. Založništvo Jutro, Ljubljana.

Pivac, Josip (1995): Šola v svetu sprememb. Educa, Nova Gorica.

Pretnar, Bogi (2000): Devetletka od a do ž. Delo, d.d., Ljubljana.

Schmidt, Vlado (1963): Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem I.. Državna založba Slovenije, Ljubljana.

Strojin, Marja, Mikuš Kos, Anica in sodelavke (1995): Vsak otrok hodi v šolo, Pomurska založba, Murska Sobota.

Svetina, Janez (1990): Slovenska šola za novo tisočletje. Didakta, Radovljica.

Svetlik, Ivan, Barle Lakota, Andreja (2000): »Curricular Reform: The Case of Slovenia.« V: Strategies of Educational Reform in South East Europe Countries. International Centre Knowledge Promotion, Ljubljana.

Šeme, Tanja in soavtorji (1991): Razvoj in stanje strokovnega šolstva v Sloveniji ter načrtovanje kadrov zanj. Didakta, Radovljica.

(1/2003) Vodenje o vzgoji in izobraževanju. Šola za ravnatelje, Brdo pri Kranju, Kranj.

(2/2004) Vodenje o vzgoji in izobraževanju. Šola za ravnatelje, Brdo pri Kranju, Kranj.

(2001) Zelena knjiga o izobraževanju učiteljev v Evropi. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Ljubljana.

Zaugg, Fritz, Eichhorn, Hugo, Staffelbach, Franz (1998): Šola v gibanju, Glotta Nova, Ljubljana.

ČLANKI:

Čakš, Aleš (2002): Brezskrbnosti in brezdelja je med šolo bistveno preveč. Ona, leto 4, št. 34, str. 16-19.

Čakš, Aleš (2003): Šolsko leto se še ne bo skrajšalo. Ona, leto 5, št. 25, str. 14-15.

Dramatični ukrepi še niso potrebni (29.5.2003). Delo, str. 3.

Kuščer, Klavdija (2003): Prvo triletje v devetletni osnovni šoli. Za starše, str. 6-8.

Potočar Papež, Irena (2002): Po meri otrok. Naša žena, sept. 2002, str. 18-19.

Smo nepismeno ljudstvo (25.11.2003). Delo, str. 9.

Učitelji niso dovolj podkovani (26.3. 2003). Delo, str. 4.

DRUGI VIRI:

Odredba o normativih in standardih ter elementih za sistemizacijo delovnih mest, ki so podlaga za organizacijo in financiranje programa 9-letne osnovne šole iz sredstev državnega proračuna (URL RS, št. 27/99, 62/01, 69/02).

Odredba o normativih in standardih ter elementih za sistemizacijo delovnih mest, ki so podlaga za organizacijo in financiranje programa 9-letne osnovne šole iz sredstev državnega proračuna (URL27/99).

Odredba o postopnem uvajanju programa 9-letne osnovne šole (URL RS, št. 22/98, 77/00, 62/01).

Odredba o smeri izobrazbe strokovnih delavcev 9-letni osnovni šoli (URL RS, št. 57/99, 8/01, 64/01).

Pedagoška konferenca OŠ Matije Čopa Kranj (maj 2004) – gradivo.

Poročilo o spremljavi drugega leta poskusnega izvajanja 9-letnega programa OŠ, 2001. ZRSŠ.

Povzetek intervjujev z ravnateljji OŠ v 1. krogu izvajanja programa 9-letne OŠ. ZRSŠ.

Pravilnik o podrobnejših pogojih za organizacijo nivojskega pouka v 9-letni osnovni šoli (URL RS, št. 27/99, 38/99).

Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v 9-letni osnovni šoli (URL RS, št. 61/99).

Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja z nacionalnimi preizkusi znanja ob koncu obdobj v devetletni osnovni šoli (URL RS, št. 19/01, 74/01).

Publikacije o devetletni osnovni šoli (OŠ Matije Čopa Kranj).

Šolska kronika OŠ Matije Čopa Kranj.

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, 1996. Uradni list RS št. 12.

Zakon o osnovni šoli 1996. (URL 12/96, 33/97, 59/2001).

<http://www.mszs.si>

<http://www.mss.edus.si>

<http://www.zrss.si>